

*Drejtoria e Përgjithshme e të Drejtave të Njeriut
Këshilli i Evropës
F-67075, Strasbourg Cedex*

<http://www.humanrights.coe.int>

Këta udhëzues të të drejtave të njeriut kanë si qëllim të jenë udhëzues mjaft praktikë mbi mënyrën sesi nene të veçanta të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut janë zbatuar dhe interpretuar nga Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut në Strasburg. Ato janë shkruar duke pasur në mendje profesionistët ligjorë, dhe veçanërisht gjyqtarët, por janë të aksesueshme gjithashtu për lexues të tjerë të interesuar.

Ndalimi i torturës

*Një udhëzues
për implementimin
e Nenit 3
të Konventës Evropiane
për të Drejtat e Njeriut*

Aisling Reidy

Manualet e të drejtave të njeriut, Nr. 6

Ndalimi i torturës

*Një udhëzues
për zbatimin
e Nenit 3
të Konventës Evropiane
për të Drejtat e Njeriut*

Aisling Reidy

Manualet e të drejtave të njeriut, Nr.6

- Manuali Nr.1:* **E drejta për respektimin e jetës private dhe familjare.** Një udhëzues për zbatimin e Nenit 8 të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut (2001)
- Manuali Nr.2:* **Liria e Shprehjes.** Një udhëzues për zbatimin e Nenit 10 të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut (2001)
- Manuali Nr.3:* **E drejta për një proces të drejtë gjyqësor.** Një udhëzues për zbatimin e Nenit 6 të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut (2001)
- Manuali Nr.4:* **E drejta e pronës.** Një udhëzues për zbatimin e Nenit 1 të Protokollit Nr.1 të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut (2001)
- Manuali Nr.5:* **E drejta për lirinë dhe sigurinë e personit.** Një udhëzues për zbatimin e Nenit 5 të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut (2002)
- Udhëzuesi Nr.6:* **Ndalimi i torturës.** Një udhëzues për zbatimin e Nenit 3 të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut (që del së shpejti).

Opinionet e shprehura në këtë botim janë ato të autorit dhe nuk përfshijnë përgjegjësinë e Këshillit të Evropës. Ato nuk duhet të konsiderohen se iu bëjnë ndonjë interpretim zyrtar në rastin e instrumenteve ligjorë të përmendura në to, të tillë që ti bëjë të detyrueshme këto instrumente për qeveritë e shteteve anëtare, organet statutore të Këshillit të Evropës apo për ndonjë organ tjetër të krijuar në bazë të Konventës Evropiane të të Drejtave të Njeriut.

*Përkthimi dhe botimi financohen nga
Programi i IV-t i Përbashkët midis
Komisionit Evropian dhe
Këshillit të Evropës i titulluar
“Mbështetje për Shkollën e Magjistraturës,
Organizimi dhe Trajnimi i Profesioneve
të lira të drejtësisë dhe Promovimi i të
Drejtave të Njeriut në Shqipëri”*

*Drejtoria e Përgjithshme e të Drejtave të
Njeriut
Këshilli i Evropës
F-67075 Strasbourg Cedex
Këshilli i Evropës, 2001*

*Botimi i parë, Nëntor 2001
Botimi i dytë (me korigjime), Shkurt 2003
Shtypur: Gent Grafik
Pripres: cprstudio.com*

Përmbajtja

Hyrje për në Konventë	5
Hyrje për në Nenin 3	8
Qëllimi i Nenit 3	10
Rregulli de minimis	10
Përkufizim	11
Tortura	11
Intensiteti	12
Qëllimi	13
Synimi	14
Actus reus	14
Çnjerëzore ose poshtëruese	15
Trajtimi kundër dënimit	17
Neni 3 në kontekstin e Konventës	19
Zbatimi i Nenin 3 sipas kuptimit të tij	22
Ndalimi	22
Arrestimi dhe marrja në pyetje	23
Kushtet e ndalimit	26
Ndalimi me motive mjekësore	29
Probleme të tjera në lidhje me ndalimin	31

Dëbimi	32
Zhdukjet e personave	33
Diskriminimi	34

Detyrimet pozitive në bazë të Nenit 3

Të drejtat procedurale në bazë të Nenit 3

Efekti Drittwirkung

Përgjigja ndaj akuzave për keqtrajtim

Hetimi për akuzat mbi ushtrimin e torturës....

 Rezultatet e hetimeve të pasuksesshme

Standarte të tjera ndërkombëtare

Rekomandime

Bashkëpunimi me KPT-në dhe analiza
mbi rekomandimet e tyre

 Mjekët ligjorë.....

 Sjellja e forcave të zbatimit të ligjit

 Situatat e tensionit dhe konfliktit

 Grupet e ekspozuara ndaj rrezikut

 Hetimet dhe ndjekja ligjore

 Dëmshpërblimi

Hyrje në Konventë

Konventa Europiane për të Drejtat e Njeriut (“Konventa”, siç do përmendet më poshtë) u nënshkrua në Romë në 4 Nëntor 1950 dhe hyri në fuqi në 3 Maj 1953. Sot, në 2003-in¹, dyzetekatër shtete e kanë ratifikuar Konventën Europiane për të Drejtat e Njeriut.

Në praktikë, të gjitha këto shtete që e kanë ratifikuar atë, kanë parasysh krijimin e detyrimeve ligjore sipas së drejtës ndërkombëtare, që janë gjithashtu pjesë e legjislacionit të tyre vendas. Në këtë mënyrë, Konventa Europiane për të Drejtat e Njeriut është pjesë e sistemit ligjor dhe dispozitat e saj janë të detyrueshme për t’u zbatuar për gjykatat vendase dhe të gjithë autoritetet publike. Në procedimet gjyqësore të një vendi, individët mund t’i drejtohen tekstit të saj dhe precedentit, të cilat duhen vënë në zbatim nga gjykatat vendase. Gjithashtu, autoritetet kombëtare, duke përfshirë gjykatat, duhet t’i japin përparësi Konventës mbi cilindo ligj kombëtar që bie në konflikt me Konventën.

Kjo bëhet për të qënë në një linjë me skemën e përgjithshme të Konventës, e cila parashikon se përgjegjësia fillestare dhe primare për mbrojtjen e të drejtave të parashtruara në Konventë i takon shteteve kontraktuese.

Neni 1 i Konventës detyron shtetet kontraktuese që të sigurojnë për çdo njeri, brenda juridiksionit të tyre, të drejtat dhe liritë e përkufizuara në Konventë. Gjykata Europiane e të Drejtave të Njeriut është pikërisht monitoruesja e veprimeve të ndërmarra nga shtetet duke ushtruar pushtetin e tyre të gjykimit.

Kjo marrëdhënie midis sistemeve ligjore të shteteve kontraktuese dhe Gjykatës ~ parimi i subsidiaritetit ~ ku zbatimi i Konventës nga autoritetet vendase shkon paralel me mbikqyrjen Europiane, i ka dhënë shkak ekzistencës së hapësirës së vlerësimit. Doktrina e hapësirës së vlerësimit njih faktin se në shumë raste gjykimi autoritetet kombëtare janë në një pozitë më të mirë për të vendosur mbi një rast apo çështje të veçantë. Kjo është veçanërisht e drejtë kur ekziston një gamë e gjerë zgjedhjesh përse i përket mënyrës se si mund të zgjidhet një çështje. Megjithatë, liria e vlerësimit zbatohet në mënyra të ndryshme në varësi të vlerës së interesit dhe të ekzistencës së standarteve të përbashkëta të aplikuara në shumë shtete anëtare ku, përkatësisht, shkalla e hapësirës së vlerësimit që i lejohet shteteve varion.

1. Duke iu referuar 30 Qershorit 2003.

Në kontekstin e Nenit 3, i cili ndalon torturën, Neni që është në fokusin e këtij udhëzuesi është i debatueshëm për faktin nëse ekziston apo jo liria e vlerësimit.

Me qëllim që sistemet kombëtare ligjore e politike të vëzhgojnë detyrimet e Konventës, duhet që mbrojtja dhe garantitë e parashikuara nga ajo të inkorporohen në të gjitha nivelet e atyre sistemeve. Në veçanti, ata që janë përgjegjës për hartimin, zbatimin dhe ekzekutimin e ligjeve dhe rregulloreve duhet të vihen në pozitë që të integrojnë dispozitat e Konventës në funksion të tyre. Kjo mund të arrihet vetëm nëpërmjet njohjes mjaft të mirë të Konventës.

Konventa Europiane për të Drejtat e Njeriut përfaqëson shumë më tepër se dokumentin e traktaktit. Gjatë ekzistencës së Konventës janë miratuar protokolle shtesë që e kanë zgjeruar qëllimin e saj dhe qindra çështje që janë parashtruar përpara organeve të Konventës janë zgjidhur – përkatësisht në Komisionin (e mëparshëm) Europian të të Drejtave të Njeriut (“Gjykata”).²

Kryesisht, nëpërmjet kësaj jurisprudence, si të Gjykatës, ashtu edhe të Komisionit, është zhvilluar kuptimi dhe vlerësimi i qëllimit të Konventës. Gjatë trajtimit të mijëra Kërkesave nga individë që pretendojnë se të drejtat e tyre të mbrojtura nga Konventa janë cënuar, Komisioni dhe Gjykata hartuan një sërë parimesh dhe udhëzuesish mbi interpretimin e klauzolave të Konventës. Ato janë përpunuar në detaj duke u bazuar në qëllimin e mbrojtjes të siguruar nga

Konventa dhe në atë që Shtetet Palë duhet të bëjnë për të përmbushur garantimin e të drejtave themelore që jep Konventa.

Kjo jurisprudence apo precedent i organeve të Konventës përbën “shpirtin” e Konventës dhe çdo çështje paraqet standartet dhe rregullat që zbatohen njësoj për të gjithë Shtetet Palë, pavarësisht nga fakti se cili Shtet Palë është pala kundërshtuese. Në këtë kuadër, çdokush duhet të kuptojë që ditët e sotme edhe sistemet ligjore civile tradicionasht praktikojnë një sistem të përzier të së drejtës civile dhe të precedentit, ku jurisprudence i jepet vlerë e barabarte me atë të ligjeve të dekretuara nga Parlamenti.

Konventa duhet kuptuar gjithashtu nga këndvështrimi i “objektivitetit dhe qëllimit” të saj, ashtu siç është parashtruar nga Gjykata, për të mbrojtur qëniet njerëzore individuale brenda kuptimit të vlerave të një shoqërie demokratike, që nënkupton se dispozitat e saj duhet të interpretohen e zbatohen për të siguruar mbrojtje *praktike* dhe *efektive*. Ky parim i efektivitetit ka pasoja mjaft konkrete për zbatimin e Nenit 3 të Konventës Europiane.

Një karakteristikë tjetër kryesore e Konventës është që interpretimi i saj është dinamik. Kjo do të thotë që reflekton ndryshimet sociale, standartet dhe pritshmëritë. Kjo u konstatua në një çështje që kishte të bënte me Nenin 3 të Konventës ku Gjykata shfrytëzoi mundësinë për të vërejtur se Konventa është një instrument jetësor që duhet të inpretohet duke u bazuar në kushtet e sotme.

2. Protokollin Nr.11 që hyri në fuqi në 11 Nëntor 1998, shpërndau Komisionin Europian (të mëparshëm) të të Drejtave të Njeriut dhe krijoi Gjykatën Europiane aktuale të përhershme të të Drejtave të Njeriut.

Në çështjen në fjalë, Gjykata përcaktoi që dënimi trupor me vendim gjyqësor të kriminelëve të mitur, që ishte i pranueshëm në 1956, nuk ishte më i pranueshëm në bazë të Standarteve të Konventës në 1978.³

Veçanërisht, Gjykata vërejtë se në përcaktimin e faktit nëse një sjellje e caktuar fyen parimet e Konventës, ajo “nuk mund të bëjë veç të ndikohet nga zhvillimi dhe standartet e pranuar gjerësisht në politikën penale të Shteteve anëtare të Europës në këtë fushë”.⁴

Përkatësisht, Gjykata është (dhe duhet të) ndikohet nga ndryshimet dhe përkimi i standarteve të pranuar në të gjitha shtetet anëtare.

Qëllimi i këtij udhëzuesi është që të ndihmojë gjyqtarët dhe prokurorët në të gjitha nivelet për të siguruar që ndalimi mbi torturën, trajtimin apo dënimin çnjerëzor dhe poshtërues të respektohet plotësisht në përputhje me detyrimet e imponuara nga Neni 3 i Konventës.

Për të bërë këtë duhet në rradhë të parë të zgjidhet kjo masë në dukje vetë-shpjeguese, dhe, me anë të kombinimit të precedentit dhe parimeve interpretuese të diskutuara më lart, të përcaktojë se çfarë nënkupton zbatimi i garancive në kuadrin praktik, ashtu si dhe ligjor, për ligjvënësit në sistemin gjyqësor.

3. *Tyer kundër Mbretërisë së Bashkuar*, gjykimi i 25 Prillit 1978, Seria A nr 26.
4. *Ibid.*, -31

Hyrje për në Nenin 3

Në fjalët e përsëritura shpesh të Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut, *Neni 3 mishëron një nga vlerat më themelore të shoqërisë demokratike. Në Nenin 3 të Konventës thuhet se Askush nuk vihet nën torturë ose trajtim ose ndëshkim çnjerëzor ose poshtërues.*

Me pesëmbëdhjetë fjalë Neni 3 i Konventës është një nga dispozitat më të shkurtra në Konventë⁵. Megjithatë, ky nen i shkurtër nuk duhet të nënvlerësohet sepse brendia është mjaft e rëndësishme. Autoritetet vendase e kanë në disa raste të vështirë të përbushin një dispozitë të tillë kur kuptojnë çfarë kuptohet me respektimin dhe vënien në zbatim të saj.

Pavarësisht nga pajtueshmëria zhgënjyese me anë të të cilës raportet e besueshme dëshmojnë se tortura vazhdon të ndodhë në të gjithë botën, ndalimi mbi torturën nuk është vetëm një ndalim në përmbajtje të Konventës, por është gjithashtu pjesë e së drejtës ndërkombëtare zakonore dhe konsiderohet të jetë *jus cogens*⁶.

Është miratuar një gamë e gjerë e normave ndërkombëtare për të luftuar plagët që shkakton tortura: që nga Neni 5 i Deklaratës Unversale të të Drejtave të Njeriut të vitit 1948 ku thuhet se “askush nuk duhet t’i nënshtrohet torturës ose trajtimit apo dënimit mizor, çnjerëzor ose poshtërues” e deri tek Statuti i Romës për Gjykatën Ndërkombëtare Penale të vitit 1998 që

deklaroi se tortura që ushtrohet si pjesë e dhunës së përhapur gjerësisht ose sistematike kundër civilëve përbën krim kundër njerëzimit.

Përveç Konventës, shumica e vendeve anëtare të Këshillit të Evropës janë gjithashtu palë në traktatet e mëposhtme të cilat që të gjitha ndalojnë torturën⁷.

- të katër Konventat e Gjenevës së 1949-ës
- Konventa Ndërkombëtare e Kombeve të Bashkuara për të Drejtat Civile dhe Politike e vitit 1966, Neni 7: “Askush nuk do t’i nënshtrohet torturës ose trajtimit apo dënimit mizor, çnjerëzor ose poshtërues”
- Konventa kundër Torturës e Trajtimeve apo Dënimeve të tjera Mizore Çnjerëzore ose Poshtëruese e Kombeve të Bashkuara e 1948-ës
- Konventa Evropiane për Parandalimin e Torturës dhe Trajtimeve apo Ndëshkimeve Çnjerëzore dhe Poshtëruese.

Ndalimi i torturës konstatohet gjithashtu në gati të gjitha sistemet ligjore kombëtare.

Përfshirja e ndalimit të torturës dhe trajtimit çnjerëzor e poshtërues në nivel Kushtetues përbën një element të rëndësishëm për të siguruar që një qëndrim i tillë mbi ndalimin e torturës të mos ndodhë brenda juridiksionit të një shteti anëtar. Megjithatë, ekzistenca e ndalimit nuk është në vetvete e mjaftueshme për të përbushur detyrimet e imponuara nga Konventa dhe kanë ndodhur mjaft shkelje të Nenit 3, pavarësisht se dispozita të tilla janë pjesë e sistemeve ligjore të

5. Neni 4 i Protokollit Nr.2 thotë se “Dëbimi kolektiv i të huajve është i ndaluar.” Ky është Neni më i shkurtër i Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut dhe protokolleve të saj.
6. Shih Prosecutor kundër Furundzija, 10 Dhjetor 1998, çështja Nr.IT-95-17/1-T; Prosecutor kundër Delaïc dhe të Tjerë, 16 Nëntor 1998, çështja Nr.IT-96-21-T, 454; dhe Prosecutor kundër Kunarak, 22 Shkurt 2001, çështja Nr.IT-96-23-T dhe IT-96-23/1, 466.
7. Për nënshkrimet dhe ratifikimet e konventave të Këshillit të Europës, shih <http://conventions.coe.int/>. Për traktatet e Kombeve të Bashkuara, <http://untreaty.un.org/>.

shteteve anëtare.

Do të ishte e gabuar të sygjerohet se vënia në zbatim e Nenit 3 bazohet kryesisht në nevojën për të luftuar vetëm fenomenin e torturës. Rastet e torturës janë aktualisht format më të rënda dhe më akute të shkeljes së Nenit 3, por mbrojtja që siguron Neni 3 është kundër llojeve të ndryshme të dhunës kundër dinjitetit njerëzor dhe integritetit fizik. Siç u diskutua më sipër, në jurisprudencën dhe zbatimin e Konventës që i jep mbështetje asaj jurisprudence tregohet se sa i gjerë është ndalimi i Nenit 3 dhe mënyra sesi duhet bërë zbatimi në praktikë.

Situatat faktike që i kanë dhënë shkas ankimeve për shkelje të supozuara të Nenit 3 variojnë nga ankimet që personat që ruhen nga policia janë keqtrajtuar ose që kushtet e ndalimit kanë qenë çnjerëzore, dhe ankimeve që dëbimi i një individi do ta ekspozonte atë ndaj trajtimit çnjerëzor aty ku dorëzohet, tek palët e treta, e deri në ankime për të cilat gjykatat kanë dështuar në mbrojtjen që duhet t'i siguronin viktimave nga abuzimi prej individëve të tjerë privatë.

Gama e çështjeve parashtron një sërë pikash për diskutim rreth qëllimit të Nenit 3 që do të shtjellohen në detaje më poshtë.

- së pari, ekziston një gamë e gjerë sjelljesh si dhe aktesh specifike që mund të çënojnë Nenin 3.
- Shkelës së mundshëm të Nenit 3 dhe pasojat e akteve të tyre.
- Fakti nëse sjellje apo akte specifike në të vërtetë kanë rezultuar në shkelje të Nenit

3 e që duhen përcaktuar në bazë të testeve subjektive e objektive.

- Neni 3 përmban si aspektet substantive ashtu edhe ato procedurale, si për shembull detyrimin për të hetuar mbi supozimet *prima facie* ndaj torturës së ushtruar e trajtimeve të tjera çnjerëzore.
- Neni 3 mund të çënohet si nga keqtrajtimet e parameduara e gjithashtu nga neglizhenca apo pasiviteti në ndërmarrjen e hapave specifike ose mospasigurimi i standarteve të duhura të përkujdesit.
- Neni 3 imponon si detyrime negative ashtu edhe detyrime pozitive: domethënë një detyrim për të mos kryer një vepër të caktuar, dhe detyrimet për të ndërmarrë hapa pozitivë për t'u siguruar individëve respektimin e të drejtave të tyre dhe për t'i mbrojtur ata nga keqtrajtimi.

Rregulli de minimis

Jo të gjitha llojet e keqtrajtimit merren në shqyrtim sipas qëllimit të Nenit 3. Gjykata që në fillim e ka bërë të qartë se keqtrajtimi duhet të mbartë në vetvete një nivel minimal të shkallës së ashpërsisë nëse duhet shqyrtuar në bazë të qëllimit të Nenit 3. Megjithatë, është njohur fakti se është i vështirë të përcaktohet ndonjëherë kufiri midis trajtimit çnjerëzor nga njëra anë, dhe një shkeljeje sipas Nenit 3 nga ana tjetër⁸.

Në marrjen e vendimit për Nenin 3 në çështjen *Irlanda kundër Mbretërisë së Bashkuar*⁹, Gjykata bëri të qartë se përcaktimi i nivelit minimal të shkallës së ashpërsisë së keqtrajtimit është relativ: ai varet nga të gjitha rrethanat e çështjes, si për shembull kohëzgjatja e trajtimit, efektet fizike dhe mendore të keqtrajtimit, dhe në disa raste gjinia, mosha dhe gjendja shëndetësore e viktimës¹⁰. Këto fjalë janë përsëritur vazhdimisht në jurisprudencën e Gjykatës¹¹. Në *Soering*, Gjykata shtoi se shkalla e ashpërsisë së trajtimit “varet nga të gjitha rrethanat e çështjes, si për shembull natyra dhe konteksti i trajtimit ose dënimit, mënyra dhe metoda e vënies në fuqi” si dhe faktorët e mësipërm¹².

Sistemi i Strasburgut më parë ka njohur faktin se çfarë klasifikohet si keqtrajtimit i papranueshëm mund të ndryshojë nga një vend në tjetrin. Komisioni vërejt:

Duket nga dëshmia e një numër dëshmitarësh se një shkallë ashpërsie e trajtimit të të burgosurve si nga policia ashtu edhe nga autoritetet ushtarake tolerohet nga shumica e tyre e madje edhe pranohet. Kjo nënvizon faktin se kufiri që të burgosurit ose publiku pranojnë dhunën fizike si jo të dëmshme ose të tepruar, ndryshon midis shoqërive të ndryshme dhe madje edhe niveleve të ndryshme që i përkasin këtyre shoqërive¹³.

Çështja shtrohet kur shoqëri të ndryshme, dhe në fakt, individë që i përkasin një shoqërie të caktuar kanë perceptime të ndryshme mbi faktin se çfarë përbën keqtrajtimin. Një trajtim specifik që drejtohet kundër grave ose fëmijëve për shembull, duke marrë parasysh besimin fetar e bazat kulturore, mund të konsiderohet si më i rëndë nga disa grupe se disa të tjerë. Shkalla e efekteve psikologjike që shkakton një trajtim i dhënë mbi një individ shpesh do të varet në kulturën e një individi.

Megjithatë, në fushën e keqtrajtimit dhe mbrojtjes së siguruar nga Neni 3, është i dukshëm fakti se bashkimi në rritje i standarteve dhe praktikave çon në më tepër objektivitet në vlerësimin e kufirit të shkallës minimale të shkaktuar nga një keqtrajtimit¹⁴. Puna e Komisionit Evropian për Parandalimin e Torturës që do të trajtohet më poshtë në detaj ka kontribuar shumë në këtë kuadër në fushën e trajtimit të të burgosurve.

8. *McCallum kundër Mbretërisë së Bashkuar*, Raport i datës 4 Maj 1989, Seria A nr.183, faqja 29.
9. *Irlanda kundër Mbretërisë së Bashkuar*, 18 Janar 1978, Seria A nr.25.
10. *Ibid.*, 162.
11. Shih, midis autoriteteve të tjerave, *Irlanda kundër Mbretërisë së Bashkuar*, faqja 65; dhe më rishitas *Tekin kundër Turqisë*, gjykim i 9 Qershorit 1998, KEDNJ 1998-IV, 52; *Keenan kundër Mbretërisë së Bashkuar*, gjykim i 3 Prillit 2001, 20; *Válasinas kundër Lituanisë*, gjykimi i 24 korrikut 2001, 120; dhe veçanërisht në lidhje me torturën *Labita kundër Italisë*, gjykim i 6 Prillit 2000, KEDNJ 2000-IV,120.
12. *Soering kundër Mbretërisë së Bashkuar*, gjykim i 7 Korrikut 1989, Seria A nr. 161,100.
13. Çështja *Greke*, 5 Nëntor 1969, YB XII, faqja 501.
14. Prezantimi i standarteve të përbashkëta të pranueshme, veçanërisht në lidhje me trajtimin e të ndaluarve të të gjitha llojeve, reflektohet më mirë në Raportet e Konventës Europiane për Parandalimin e Torturës (“KTP”), dhe raportet e saj dhe rekomandimet mbi praktikat më të mira. Për raporte të KTP-së, shih faqwn e saj në internet <http://www.cpt.coe.int/> dhe në veçanti raportin “Substantiv” pjesë të Raporteve të Përgjithshme të KTP-së.

Përkufizim

Të tre fushat e gjera të ndalimit në Nenin 3 janë përshkruar si të dallueshme nga njëra tjetra por që kanë lidhje. Sipas Komisionit Evropian të Drejtave të Njeriut në *Çështjen Greke*,

Është e qartë se mund të ushtrohet trajtim i tillë për të cilin mund të zbatohen të gjitha përshkrimet, pasi tortura duhet të konsiderohet si çnjerzore dhe trajtim poshtërues, dhe trajtimi çnjerëzor gjithashtu mund të konsiderohet si poshtërues.

Në mënyrë që të kuptohet se cila lloj sjelljeje ndalohet, dhe sesi duhet klasifikuar ajo sjellje, është e rëndësishme që të kuptohet se cilat janë supozimet ligjore për cilindo term të parashtruar në Nenin 3. Neni 3 mund të ndahet në pesë elementë:

- tortura
- çnjerëzore
- poshtëruese
- trajtim
- ndëshkim

Tortura

Tortura e përdorur si term në vetvete ka supozimet e veta ligjore të dallueshme nga njëra tjetra. Gjykata ka shprehur pikëpamjen se qëllimi i hartuesve të Konventës kur kanë përdorur të dy termat “torturë” dhe “trajtim çnjerëzor ose poshtërues” ka qenë që të bënin një dallim të

qartë ndërmjet tyre¹⁵.

Më konkretisht, Gjykata ka konsideruar se qëllimi ishte që t'i bashkëngjitej një ndjenjë turpi trajtimit të qëllimshëm çnjerëzor që shkakton vuajtje shumë të rënda e mizore¹⁶. Gjykata në këtë rast iu referua Nenit 1 të Rezolutës 3452 (XXX) të miratuar nga Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara më 9 dhjetor 1975 që deklaroi:

Tortura përbën një formë të rënduar dhe të qëllimshme të trajtimit apo dënimit mizor, çnjerëzor ose poshtërues.

Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut, megjithëse ka identifikuar elementët që karakterizojnë trajtimin ose dënimin si torturë, asnjëherë nuk është përpjekur që të përcaktojë qartë se çfarë nënkupton ky term.

Megjithatë, ajo ka mbështetur pjesërisht përkufizimin e dhënë në Konventën kundër Torturës së Kombeve të Bashkuara që hyri në fuqi më 26 qershor 1987¹⁷. Në Nenin 1 Konventa deklaroi se

Termi torturë nënkupton çdo akt me anë të të cilit shkaktohet qëllimisht dhimbje ose vuajtje e rëndë, qoftë fizike apo mendore mbi një person për qëllime të tilla që të përftohet prej tij apo një person tjetër një informacion ose rrëfim duke e ndëshkuar atë për një akt që ai ose një person i tretë ka kryer ose dyshohet se ka kryer, ose duke e frikësuar ose detyruar atë ose një person të tretë, ose për ndonjë arsye të bazuar në diskriminimin

15. Ibid. faqja 186. Shih citime të kohëve të fundit si për shembull *Dikme kundër Turqisë* gjykimi i 11 Qershorit 2000, 93.
16. Ibid., 167.
17. Shih, në veçanti, *Akkoç kundër Turqisë*, gjykimi i 10 Tetorit 2000, 115; *Salman kundër Turqisë*, gjykimi i 27 Qershorit 2000, 114.

e çfarëdo lloji (shtohet theksi)

Nga sa më sipër është e mundur që të nxirren tre elementë thelbësorë që përbëjnë torturën:

- shkaktimi i dhimbjeve ose vuajtjeve mendore ose fizike
- shkaktimi i qëllimshëm apo i paramenduar i dhimbjeve
- ndjekja e një qëllimi specifik, si për shembull, përfitim i informacionit, dënimit apo frikësimit.

Intensiteti

Gjykata ka deklaruar se dallimi midis torturës dhe llojeve të tjera të keqtrajtimit duhet bërë në bazë të “një ndryshimi në intensitetin e vuajtjes së shkaktuar”. Shkalla e ashpërsisë ose intensiteti i vuajtjes së shkaktuar mund të vlerësohet duke iu referuar faktorëve si më sipër:

- kohëzgjatjes
- efekteve fizike dhe mendore
- gjinisë, moshës dhe gjendjes shëndetësore të viktimës
- mënyrës dhe metodës së vënies në zbatim.

Elementët subjektivë të këtij kriteri – gjinia, mosha dhe gjendja shëndetësore e viktimës – janë të rëndësishme për të përcaktuar intensitetin e trajtimit specifik. Megjithatë, pesha justifikuese që i jepet këtyre faktorëve relativë për të përcaktuar nëse akti mund të konsiderohet si torturë, duhet të jetë minimale. Aktet që në mënyrë objektive shkaktajnë dhimbje mjaftueshëm të rënda do të

konsiderohen si torturë, qoftë kundër një personi femër apo mashkull, apo me baza të forta apo jo. Gjykata e ka pohuar këtë në çështjen *Selmouni*¹⁸ ku vërejtje se trajtimi i shkaktuar në atë rast nuk ishte vetëm i dhunshëm por do të ishte i tmerrshëm e turpërues për këdo, pavarësisht nga kushtet e tyre¹⁹.

Në çështjen e parë që organeve të Konventës iu desh t’iu drejtoheshin një ankimi ndaj torturës kishte të bënte me një çështje ndërshtetërore kundër Greqisë për praktikën e kryera nga diktatura ushtarake që udhëhiqte Greqinë në atë kohë. Komisioni ishte i vetmi organ që hetonte për pretendimet, pasi në atë kohë qeveria greke denoncoi Konventën menjëherë pas fillimit të hetimeve nga ana e tij. Megjithatë Komisioni konstatoi se ishin zbatuar praktika që kishin shkaktuar *falanga* (rrahje e thembrave të këmbës me një instrument fortë), rrahje të rënda, trajtim me elektroshok, ekzekutime të stimuluar dhe kërcënime për të qëlluar dhe vrarë viktimat²⁰. Komisioni nxorri përfundimin se kishin ndodhur si akte torture, ashtu edhe keqtrajtimi.

Në çështjen e dytë ndërshtetërore, *Irlanda kundër Mbretërisë së Bashkuar*, Komisioni kishte konstatuar në mënyrë unanime se përdorimi i kombinuar i të ashtuquajturave “pesë teknikave” në çështjen e parashtruar, të ashtuquajtur “disorientim” ose “privim sensorial”, përbënte një praktikë të trajtimit çnjerëzor dhe të torturës duke cënuar Nenin 3. Të ashtuquajturat “pesë teknika” ishin

- qëndrimi pas murit: kur detyrohen të

18. *Selmouni kundër Francës*, gjykimi i 28 Korrikut 1998, KEDNJ 1999-V.

19. *Ibid.*, 103.

20. *Çështja Greke*, Raport i Komisionit i 5 Nëntorit 1969, Vjetari 12.

ndaluarit të qëndrojnë për periudha prej disa orësh në “pozicion tensionues”, i përshkruar nga ata që i janë nënshtruar një teknike të tillë si “të mbështetur me duar lart e kokën pas murit, e me këmbë të hapura e të përthyer duke i bërë ata të qëndronin në majë të gishtave ku pesha e trupit varej në atë të gishtërinjve”;

- të mbuluar: vendosja e një çante të zezë ose të errët në kokën e të ndaluarve dhe, të paktën si fillim i linin ata ta mbanin atë gjatë gjithë kohës përveçse gjatë marrjes në pyetje;
- nënshtrimi ndaj zhurmës: pezullimi i marrjes në pyetje, mbajtja e të ndaluarve në një dhomë ku bëhet një zhurmë e vazhdueshme, e lartë dhe tingëlluese;
- privimi nga të fjeturit: pezullimi i marrjes në pyetje, privimi i të ndaluarve nga gjumi;
- privimi nga marrje e ushqimit dhe pijes: të ndaluarit i nënshtrohen një diete të reduktuar gjatë qëndrimit të tyre në ndalim dhe i pezullohet marrja në pyetje.

Megjithatë, Gjykata nuk ra dakort me Komisionin dhe me një shumicë, ku trajtimi klasifikohet më shumë si çnjerëzor sesa torturë. Gjykata konstatoi se, meqë pesë teknikat ishin zbatuar në kombinim me paramendim dhe me katër orë për çdo herë, ato shkaktuan të paktën vuajtje intensive fizike dhe mendore personave që iu nënshtruan atyre dhe gjithashtu çuan në shqetësime akute psikike gjatë marrjes në pyetje. Kështu, çështja i përkiste kategorisë së trajtimit

çnjerëzor brenda kuptimit të Nenit 3. Teknikat ishin gjithashtu poshtëruese pasi nxitën ndjenjën e frikës, ankthit dhe inferioritetit të viktimave duke i poshtëruar e ulur ata e mundësisht duke thyer rezistencën e tyre fizike apo morale. Megjithatë, ata nuk i ishin nënshtruar kuptimit të dhënë nga termi torturë që nënkuptonte trajtimin e ashpër e mizor.

Qëllimi

Është vërë re tashmë se në përkufizimin e termit të torturës të përdorur nga Gjykata, tortura karakterizohet më tej si formë e qëllimshme e trajtimit çnjerëzor. Në *Aksoy kundër Turqisë*, në vendimin e saj paraprak mbi faktin se një individ është torturuar, Gjykata vërejti se “ky trajtim mund të ishte shkaktuar vetëm qëllimisht”. Gjykata vijoi duke thënë se në fakt “nevojitet një shkallë përgatitjeje e ushtrimit për të kryer atë”. Trajtimi në fjalë konsistonte në të ashtuquajturin “varje Palestineze” ku viktimat varet nga krahët e lidhura nga pas²¹.

Kohët e fundit, në *Dimke kundër Turqisë* Gjykata po ashtu konstatoi se trajtimi i shkaktuar mbi viktimën konsistoi në “të paktën një numër të madh grushtash dhe formave të ngjashme të torturës”. Gjykata konsideroi se një trajtim i tillë ishte kryer qëllimisht nga agjentët e Shtetit ndaj Z.Dikme gjatë përmbushjes së detyrave të tyre.

21. *Aksoy kundër Turqisë*, gjykimi i 18 Dhjetorit 1996, KEDNJ 1996-VI, Vol. 26, 64.

Synimi

Fjala *torturë* përdoret shpesh për të përshkruar trajtimin çnjerëzor që ka një synim, si për shembull marrjen e një informacioni ose rrëfimeve duke shkaktuar ndëshkime. Gjykata ka vërejtur në një sërë çështjesh se elementi i synimit të shkaktimit të torturës njihet në përcaktimin e termit *torturë* në Konventën e Kombeve të Bashkuara të vitit 1987, dhe se ky përkufizim i referohet torturës në lidhje me shkaktimin e dhimbjeve të rënda qëllimisht ndaj një personi me synimin, ndërmjet të tjerash, për të marrë informacion, duke shkaktuar ndëshkime ose frikësuar viktimën. Në *Dikme*, Gjykata përcaktoi se shkaktimi i keqtrajtimit u krye me synimin për të nxjerrë një rrëfim apo informacion mbi veprat penale për të cilat Z.Dikme dyshohej²² se kishte kryer. Në çështje të tjera ku është ushtruar torturë mbi të ndaluarit, Gjykata ka konstatuar po ashtu se trajtimi ishte në kuadrin e marrjen në pyetje me synimin për të nxjerrë informacione ose një rrëfim të veprës së kryer²³.

Actus reus

Çështja e parë ku Gjykata ka deklaruar se është ushtruar torturë ishte *Aksoy kundër Turqisë*, ku viktimat ishin nënshtruar “varjes Palestineze”, më fjalë të tjera, ai ishte lakuriq i varur nga krahët krahët e lidhura nga mbrapa. Kjo çoi në paralizë të krahëve që i zgjati për disa kohë. Shkalla e ashpërsisë dhe mizore e një trajtimi të tillë rezultoi

se mund konsiderohej si torturë nga Gjykata.

Në *Aydin kundër Turqisë*, Kërkuesja pretendonte, ndërmjet të tjerave, se ishte përdhunuar gjatë masës së ndalimit. Gjykata, për të gjetur provat që ajo vërtet ishte përdhunuar deklaroi se

Përdhunimi i një të ndaluarit nga një zyrtar i Shtetit duhet të konsiderohet veçanërisht si një formë e rëndë dhe e pështirë e keqtrajtimit, t duke pasur parasysh që shkelësi i ligjit ka shfrytëzuar lehtësinë që i krijohet për shkak të dobësisë dhe rezistencës së dobët që mund të haset nga viktimat. Gjithashtu, përdhunimi lë shenja të thella psikologjike tek viktimat që nuk zbuten aq lehtë me kalimin e kohës, ashtu si ndodh me format e tjera të dhunës fizike e mendore. Kërkuesja kishte përjetuar gjithashtu dhimbjen e fortë fizike të penetrimit me forcë që e ka lënë atë të ndihet e poshtëruar dhe e dhunuar si fizikisht ashtu edhe emocionalisht.

Gjykata vijoi duke thënë se përdhunimi konsiderohet formë torturë duke cënuar Nenin 3 të Konventës.

Në *Selmouni kundër Francës* Kërkuesi ishte nënshtruar hollandez dhe maroken i burgosur në Francë. Kërkuesi iu nënshtrua një numri të madh gjuajtjesh me grushta gati në të gjithë trupin. Ai ishte tërhequr zvarrë nga flokët; e kishin detyruar të vraponte në një korridor me policë nga të dyja anët për ta penguar atë; ishte detyruar të gjunjëzohej përparë një gruaje të re të cilës dikush i tha: “Shiko do të dëgjosh dikë të këndojë”; kishin urinuar mbi të;

22. *Akkoç*, op. cit. 64; *Dikme*, op. cit. 95.

23. *Shih Aksoy kundër Turqisë*, gjykimi i 18 Dhjetorit 1996, KEDNJ 1996-VI; dhe *Akkoç* dhe *Salman*, op. cit.

dhe ishte kërcënuar me një llampë me korrent dhe më pas me një shiringë²⁴. Siç u pa më lart, Gjykata vërejtë se këto akte nuk ishin vetëm të dhunshme, por ato do të ishin të tmerrshme e poshtëruese për këdo *pavarësisht nga kushtet e tyre*. Elementi i kohëzgjatjes u mor gjithashtu në konsideratë në këtë çështje, dhe gjithashtu fakti se ngjarjet e mësipërme nuk kufizoheshin vetëm në një periudhë të mbajtjes në masën e ndalimit nga policia, por nga fakti se ato ishin pjesë e një modeli të përsëritur e të vazhdueshëm dhune për ditë të tëra gjatë marrjes në pyetje që rëndonin situatën.

Gjykata përsëri konstatoi se ishte përmbushur fakti që

*Dhuna fizike e mendore të marra së bashku të kryera kundër personit të Kërkuesit kishte shkaktuar dhimbje të "rëndë" e vuajtje e ishte veçanërisht e rëndë dhe mizore. Një sjellje e tillë duhet të konsiderohet si akt torture për qëllimet e Nenit 3 të Konventës.*²⁵

Në *Akkoç kundër Turqisë*, viktima në këtë çështje ndërmjet të tjerash i ishte nënshtruar elektrohokut, trajtimin me ujë të ftohtë e të nxehtë, grushtave në kokë e kërcënimeve në lidhje me keqtrajtimin e fëmijëve të saj. Ky trajtim i la Kërkueses simptoma afatgjata të ankthit dhe pasigurisë, të diagnostikuara si stres post-traumatik, shqetësime dhe kish te nevojë për trajtim me mjekime. Ashtu si në *Selmouni*, Gjykata konsideroi shkallën e ashpërsisë të përjetuar nga Kërkuesja dhe rrethanat e çështjes si justifikuese për të konstatuar një ushtrim torture.

Në *Dikme kundër Turqisë* goditjet e ushtruara mbi Z.Dikme ishin në një shkallë të tillë që shkaktuan si dhimbje fizike ashtu edhe mendore, që mund të rëndoheshin vetëm nga fakti se ai ishte tërësisht i izoluar dhe i kishin mbyllur sytë. Gjykata si rrjedhojë konstatoi se Z.Dikme ishte trajtuar në një mënyrë të tillë që t'i shkactohej atij ndjenja e frikës, ankthit dhe dobësisë që mund të çonin në poshtërimin e turpërimin e tij, si dhe të thyhej tek ai rezistenca e vullneti. Gjykata gjithashtu mori parasysh kohëzgjatjen e trajtimit dhe vërejtë se trajtimi ishte kryer gjatë sesioneve të tejzgjatura të marrjes në pyetje që ai i ishte nënshtruar gjatë ndalimit të tij në polici. Gjykata, përveç konstatimit të shkaktimit me qëllim të trajtimit me synimin e nxjerrjes së informacioneve nga Kërkuesi, vërejtë se dhuna e shkaktuar Kërkuesit, e marrë në tërësi, dhe duke pasur parasysh qëllimin e kohëzgjatjen e këtij keqtrajtimi, ishte veçanërisht e rëndë dhe mizore dhe kishte mundësi që të shkaktonte dhimbje e vuajtje të "rënda". Kështu ky trajtim çonte në torturë brenda kuptimit të Nenit 3 të Konventës.

Çnjerëzore ose poshtëruese

Keqtrajtimi që nuk konsiderohet si torturë e që nuk ka intensitet ose qëllim të mjaftueshëm për të qenë torturë do të klasifikohet si çnjerëzor ose poshtërues. Ashtu si me të gjithë këndvështrimet mbi Nenin 3, vlerësimi i kësaj shkalle minimale të ashpërsisë është relative²⁶.

24. Op. cit. 103.

25. *Ibid.* 105.

26. Shih, midis citimeve të tjera, *Tekin kundër Turqisë*, gjykimi i 9 Qershorit 1998, KEDNJ 1998-IV, 52.

Në çështjen *Greke*, Komisioni deklaroi se nocioni i trajtimit çnjerëzor mbulon të paktën një trajtim të tillë që konsiderohet si shkaktues qëllimisht i vuajtjeve të rënda mendore ose fizike që në situatën e caktuar është i pajustifikueshëm.

Ky trajtim është konsideruar nga Gjykata si “çnjerëzor” sepse ndërmjet të tjerash ishte i paramenduar, ishte zbatuar për disa orë me radhë dhe kishte shkaktuar si, dëmtime të dukshme trupore ose vuajtje intensive fizike e mendore. Shumë raste të trajtimit çnjerëzor hasen në kuadrin e ndalimit, ku viktimat i janë nënshtruar keqtrajtimit i cili ka qenë i rëndë, por jo me intensitetin e kërkuar që ky keqtrajtim të cilësohet si torturë.

Ky trajtim mund të zbatohet gjithashtu në një sërë sjelljesh jashtë masës së ndalimit ku viktimat kanë qenë të ekspozuara ndaj akteve të qëllimshme mizore që i kanë lënë ata në stres të jashtëzakonshëm. Në çështjet e *Z.Asket*, *Znj.Selçuk*, *Znj.Dulas* dhe *Z.Bilgin*, banesat e Kërkuesve ishin shkatërruar nga anëtarë të forcave të sigurimit që kryenin operacione në zonat ku jetonin Kërkuesët. Si Komisioni ashtu edhe Gjykata konstatuan se shkatërrimi i banesave të tyre përbënte një akt dhune dhe shkatërrimi të qëllimshëm duke mos marrë parasysh fare sigurinë dhe mirëqënien e Kërkuesëve që mbetën pa strehim, dhe në rrethana të tilla që shkaktuan ndër ta ankth e vuajtje²⁷. Ky trajtim ishte çnjerëzor brenda kuptimit të Nenit 3 të Konventës.

Traktimi poshtëruës është ai që konsiderohet se shkakton tek viktimat ndjenja frike, ankthi dhe

inferioriteti, në gjendje që t’i përuhin e poshtërojnë ata. Ky lloj trajtimi përshkruhet gjithashtu se përfshin edhe trajtimin që çon në thyerjen e rezistencës fizike ose morale të viktimës²⁸, ose që bën që viktima të veprojë në kundërshtim me vullnetin apo ndërgjegjien e vet²⁹.

Kur shqyrtohet fakti nëse një ndëshkim ose trajtim është “poshtëruës” brenda kuptimit të Nenit 3, duhet të merret në konsideratë nëse *objektivi* i një trajtimi të tillë është që të poshtërojë e përujë personin në fjalë dhe, përsa i përket pasojave të këtij trajtimi, nëse ndikon në mënyrë të pashmangshme personalitetin e tij ose të saj në mënyrë të papajtueshme me Nenin 3³⁰. Gjithsesi, mungesa e një qëllimi të tillë nuk mund të çojë në konstatimin e një shkeljeje të Nenit 3.

Faktorë të tillë përkatës si mosha dhe seksi i viktimës mund të kenë një impakt më të madh në vlerësimin e faktit nëse trajtimi është poshtëruës. Në kontrast me faktin nëse trajtimi është çnjerëzor ose përbën torturë, vlerësimi i faktit nëse një individ i është nënshtruar trajtimit poshtëruës është më subjektiv. Në këtë kontekst, Gjykata ka deklaruar se mund të jetë shumë e mjaftueshme që viktima të turpërohet në sytë e tij, edhe nëse jo në sy të të tjerëve.

Në një çështje të parashtruar në Gjykatë³¹, një djalë 15 vjeçar ishte dënuar me ndëshkim trupor, përkatësisht tre të goditura me kamzhik. Kërkuesi ishte detyruar të ulte pantallonat dhe të brendshmet dhe të përkulej në një tavolinë ku mbahej nga dy policë ndërsa një i tretë kryente

27. *Selçuk dhe Asker kundër Turqisë*, gjykimi i 24 Prillit 1998, KEDNJ 1998-II, faqja 19, 78; *Dulas kundër Turqisë*, gjykimi i 30 Janarit 2001, 55; *Bilgin kundër Turqisë*, 16 Nëntor 2000, 103.
28. *Irlanda kundër Mbretërisë së Bashkuar*, faqja 66, 167.
29. Opinioni i Komisionit mbi *Greek Case*, Kapitulli IV, faqja 186.
30. *Ranninen kundër Finlandës*, gjykimi i 16 Dhjetorit 1997, KEDNJ 1997-VII, faqja 2821-22, 55.
31. *Costello-Roberts kundër Mbretërisë së Bashkuar*, Seria A nr. 247-C, faqja 59, 30.

ndëshkimin, e pjesët e shkopit u thyen me goditjen e parë. Babai i kërkuesit humbi kontrollin dhe pas goditjes së tretë iu drejtua njëit prej policëve për ta ndaluar. Rrahja dëmtoi lëkurën e kërkuesit por nuk e preu atë dhe ajo mbeti e enjtur më pas për rreth një javë e gjysëm.

Gjykata konstatoi se ky ndëshkim përfshinte elementin e poshtërimin dhe arriti në nivelin që përshkruhet nga nocioni në nenin si “ndëshkim poshtëruar”.

Ndërsa faktorë të tillë si publiciteti në lidhje me një trajtim të caktuar mund të jetë me vend përse i përket përcaktimit nëse një ndëshkim është “poshtëruar” brenda kuptimit të Nenit 3, mungesa e publicitetit nuk parandalon domosdoshmërisht faktin që një ndëshkim i dhënë të mos i përkasë asaj kategorie.

Trajtimi kundër dënimit

Shumë nga sjelljet dhe aktet që bien në kundërshtim me Nenin 3 mund të klasifikohen si “trajttime”. Megjithatë, në rrethana të caktuara ato janë qartësisht një formë dënimi që imponohet mbi viktimën dhe duhet të përcaktohet nëse ai ndëshkim është çnjerëzor apo poshtëruar.

Ndërsa mund të argumentohet se ekziston në vetvete në termin e dënimit një përlule e natyrshme, njihet fakti se do të ishte absurde që në përgjithësi dënimi gjyqësor, për shkak të elementit të zakonshëm e ndoshta gati të paevitueshëm të përluljes, të konsiderohet si

“poshtëruar” brenda kuptimit të Nenit 3. Gjykata me të drejtë kërkon që të interpretohen edhe disa kritere të tjera në këtë nen. Faktikisht, Neni 3 duke ndaluar shprehimisht dënimin “çnjerëzor dhe poshtëruar”, nënkupton se ekziston një dallim midis një dënimi të tillë dhe dënimit në përgjithësi.

Kështu, ndalimi për trajtimin poshtëruar nuk ka domosdoshmërisht ndonjë detyrim në marrjen e vendimeve të zakonshme, edhe kur vendimi i marrë është i formës së rëndë. Gjykata ka treguar se vetëm në rrethana përjashtuese vendimi i formës së rëndë do të ngrinte për diskutim përfshirjen e Nenit 3. Në këtë rast çdokush mund të argumentojë se shtetet gëzojnë një liri apo kufi veprimi përse i përket faktit se çfarë lloj dënimi vendosin për vendimet e marra. Pavarësisht nga sa u diskutua më sipër, në 1987 Gjykata vendosi se një sistem gjykimi me ndëshkim trupor për kriminelë të mitur që ishte në fuqi në Mbretërinë e Bashkuar çenonte Nenin 3.

Gjykata vendosi që u vendos kështu sepse vetë natyra e dënimit gjyqësor *trupor* është e tillë që përfshin një qenie njerëzore që i shkakton dhunë fizike një qenieje tjetër njerëzore. Gjithashtu, Gjykata theksoi se kjo dhunë ishte e institucionalizuar, pra dhunë e lejuar me ligj, e urdhëruar nga autoritetet gjyqësore të Shtetit dhe e zbatuar nga autoritetet e policisë të Shtetit. Ajo vijoi duke konstatuar se karakteri i institucionalizuar i dhunës përfshihte më tej të gjithë tiparet e procedurës zyrtare që ndjekin

zbatimin e dënimit, dhe faktin se zbatuesit e dënimit ishin tërësisht të panjohur për shkelësin e ligjit.

Kështu, megjithëse kërkuesi nuk vuajti nga ndonjë efekt i rëndë apo afatgjatë fizik, dënimi i tij – ndërsa trajtohej si objekt në kompetencën e autoriteteve – përbënte një goditje për integritetin e tij fizik e moral. Gjykata konsideroi gjithashtu si të rëndësishëm faktin se dënimi mund të kishte shkaktuar efekte të rënda psikologjike.

Po kështu, një përdorim i ngjashëm i ndëshkimit trupor në shkolla është konstatuar si poshtëruës. Në këtë rast Komisioni ishte i mendimit që ndëshkimi i zbatuar ndaj kërkuesit i shkaktoi atij dëme të konsiderueshme fizike dhe poshtëruese që arritën në shkallë të tillë ashpërsie që mund të konsiderohej si trajtim e ndëshkim poshtëruës brenda kuptimit të Nenit 3 të Konventës. Komisioni konsideroi se Shteti ishte përgjegjës për këtë keqtrajtim përse kohë që sistemi ligjor anglez e autorizonte atë dhe nuk siguronte një rregullim efektiv³².

Një fushë tjetër e trajtimit të institucionalizuar që mund të konsiderohet brenda mbrojtjes së siguruar nga Neni 3 është ajo e trajtimit të detyrueshëm mjekësor. Megjithatë, Gjykata ka treguar se “praktika e përcaktuar e mjekësisë” do të ketë përparësi në përcaktimin nëse një trajtim i tillë është i lejueshëm.

Ajo deklaroi se si rregull i përgjithshëm, një masë që përbën një nevojë terapeutike nuk mund të konsiderohet si çnjerëzore ose poshtëruese³³.

Është tërësisht e kuptueshme që Gjykata, veçanërisht kur ushtron një rol mbikqyrës që ka aktualisht, nuk e sheh mjaft pozitivisht ndërhyrjen në një fushë të tillë si ajo e ekspertizës mjekësore ku ajo vetë nuk ka kompetencë specifike. Gjykatat vendase gjithashtu tregohen të kujdesshme kur ndërhyjnë në një fushë të tillë. Gjithsesi, gjyqtarët dhe prokurorët vendas do të këshillohen që t’i kushtojnë vëmendje kësaj fushe për zhvillimin e jurisprudencës vendase dhe çdo problemi që mund të lindë mbi standartet që duhen zbatuar në këtë fushë. Ekzistojnë në numër në rritje i normave që duhen parashtruar e miratuar nëpërmjet rezolutave e rekomandimeve të standarteve minimale që zbatohen për trajtimin e pacientëve, veçanërisht pacientëve me probleme psikike dhe të ndaluarit që janë pacientë³⁴.

Në debatet e vazhdueshme që mund të përqëndrohen në çështje të tilla si besimi fetar rreth trajtimit mjekësor, do të lindë gjithashtu pyetja nëse e drejta absolute për dinjtet njerëzore çenohet kur një individ detyrohet të pranojë trajtime të caktuara mjekësore. Zhvillimi i një konsensusi më të gjerë rreth këtyre çështjeve do të ndihmojë gjithashtu për të përcaktuar nëse një trajtim i caktuar mjekësor i detyruar do të përbëntë një goditje ndaj dinjtetit njerëzor.

32. *Y kundër Mbretërisë së Bashkuar*, 8 Tetor 1991, Seria A nr. 247-A; 17 EHRR 233.
33. *Herczegfalvy kundër Austrisë*, 24 Shtator 1992, Seria A nr. 24, 82.
34. Rekomandimi i Asamblesë Parlamentare 1235 (1994) mbi psikiatrinë dhe të drejtat e njeriut.

Neni 3 në kontekstin e Konventës

Gjykata ka renditur shpesh e në mënyrë të përsëritur Nenin 3, ndalimin e torturës dhe trajtimin çnjerëzor, së bashku me Nenin 2, të drejtën për jetën, si një nga të drejtat më themelore që mbrohen nga Konventa, qëllimi thelbësor i së cilës është që të mbrojnë dinjtetin e një individi e integritetin e tij fizik.

Neni 3, jo si disa nene të tjera të Konventës, ku si shembull mund të përmenden Nenet 8 dhe 11, deklarohet në terma absolutë dhe të pacilësuar, pa një paragraf të dytë që të parashtrijë rrethanat kur është e lejueshme përfshirja e torturës, trajtimit ose ndëshkimit çnjerëzor apo poshtëruës. Kështu nuk ka vend për kufizime me ligj të kësaj dispozite.

Termet e pakushtëzuar të Nenin 3 gjithashtu nënkuptojnë se asnjëherë, në bazë të Konventës ose të së drejtës ndërkombëtare, nuk do të ketë justifikim për aktet që çenojnë këtë nen. Me fjalë të tjera, nuk mund të ketë faktorë që trajtohen nga një sistem ligjor vendas (ndonjë rrethanë e jashtme apo faktorë të tjerë)

si justifikim për një alternativë ndaj sjelljes që ndalohet – jo ndaj sjelljes së viktimës, por sjelljes së shkelësit të ligjit për të vazhduar hetimet ose parandaluar kryerjen e një krimi.

Gjykata tregohet mjaft e shpejtë për të kujtuar shtetet se sjellja e viktimës nuk mund të konsiderohet në asnjë mënyrë si justifikim për sjelljen që ndalohet nga Neni 3. Gjykata ka përsëritur shpesh se edhe në rrethanat më të vështira, si për shembull, në luftën kundër terrorizmit dhe krimin të organizuar, Konventa ndalon në terma absolutë torturën dhe trajtimin apo dënimin çnjerëzor apo poshtëruës. Nëse një individ ka kryer apo jo një vepër penale terroriste ose ndonjë vepër tjetër të rëndë, ose nëse dyshohet për kryerjen e një vepre të tillë, nuk përbën fakt për marrjen e vendimit që një keqtrajtim që i është shkaktuar atij personi çënon ndalimin kundër keqtrajtimit.

Gjykata njeh faktin se ka vështirësi të padiskutueshme që janë pjesë e luftës kundër krimin, veçanërisht në lidhje me krimin e organizuar dhe terrorizmin. Ajo njeh gjithashtu nevojat e hetimit për krime të tilla. Në këtë

35. *Tomasi kundër Francës*, gjykimi i 27 Gushtit 19 92, Seria A nr. 241-A 115.

kuadër, Gjykata pranon se në ndjekjen penale të krimeve të tilla mund të lejohen disa përjashtime nga rregulli për provat dhe të drejtat procedurale. Megjithatë, po këto vështirësi në asnjë mënyrë nuk mund të çojnë në vënien e kufijve për mbrojtjen që sigurohet në lidhje me integritetin fizik të individëve. Ndalimi, si alternativë ndaj keqtrajtimit gjatë marrjes në pyetje dhe intervistave, së bashku me ndalimin mbi përdorimin e provave të marra nga ndalimi për sjelljen përkatëse mbetet absolut³⁵.

Po kështu, pavarësisht nga krimet që mendohen se mund të kryhen, shtetet nuk lejohen të sanksionojnë apo imponojnë ndëshkime me motivin që këto masa do të kishin efekte parandaluese kur ndëshkimet mund të binin ndesh me Nenin 3³⁶. Në këtë kuadër, duhet vërejtur se Gjykata është treguar e ngadaltë për të ndërhyrë thjesht me motivin se një dënim gjyqësor është i formës së rëndë në lidhje me kohëzgjatjen e burgosjes së imponuar. Gjithsesi, nëse burgimi i nënshtrohet kushteve të rrepta ose përfshirjes së një dënimi që shkon përtej burgimit, këto kushte duhet të merren në shqyrtim për pajtueshmëri me Nenin 3.

Ndalimi absolut në Nenin 3 gjithashtu nënkupton se nuk lejohet që të devijohet nga ndalimi edhe në kohë lufte. Ndërsa Neni 15 i Konventës lejon shtetet që në kohë lufte dhe në emergjenca të tjera publike të devijojnë deri në masën e duhur nga standarti që zbatohet normalisht në mbrojtjen e garantuar nga shumica e neneve të Konventës dhe protokollet e saj, nuk

ka asnjë dispozitë që lejon devijimin nga Neni 3. Por në fakt, Neni 15.2 qartëson se edhe në rastet e gjendjeve të jashtëzakonshme ku kërcënohet jeta e një kombi, shteti që ka nënshkruar Konventën nuk lejohet që të keqtrajtojë individët në asnjë mënyrë në bazë të ndalimit që sigurohet nga Neni 3³⁷. Asnjë nivel konflikti ose dhune terrorizmi nuk e zbeh të drejtën e individëve për të mos u keqtrajtuar.

Kjo gjë ka efekte jashtë-territoriale në mënyrë të pakushtëzuar. Këto efekte shtrijnë mbrojtjen ndaj individëve që të mos ekspozohen ndaj keqtrajtimit përtej territorit të një shteti anëtar, dhe ndaj individëve për të cilët shteti anëtar nuk është përgjegjës. Ka një numër çështjesh që trajtojnë zbatimin e Nenit 3 në rastet e dëbimit apo nxjerrjes jashtë të individëve. Në këto çështje, edhe kur mund të ketë faktorë si për shembull një traktat paraprak mbi ekstradimin, nevoja për të sjellë përpara drejtësisë terroristë të dyshuar që janë arratisur nga një juridiksion i dhënë ose nga vetë sigurimi kombëtar i shtetit dëbues, nuk mund t'a lirojë nga përgjegjësia një shtet për të mos dërguar një individ në një shtet tjetër kur ky individ përballet me një rrezik real për keqtrajtim.

Së fundmi, duhet vërejtur fakti se ndalimi absolut zbatohet njësoj në çështjen e trajtimit të personave të ndaluar me motive mjekësore dhe/ose që i nënshtrohen trajtimit mjekësor. Në një çështje kur është paraqitur një ankim për të trajtim të tillë Gjykata ka ritheksuar se

Ndërsa i përket autoriteteve mjekësore që të

36. *Tyer, op. cit.,* faqja 15. Gjithashtu shih në vazhdim, diskutimin mbi ndëshkimet e ndaluara.
37. *Irlanda kundër Mbretërisë së Bashkuar*, gjykimi i 18 Janarit 1978, Seria A nr. 25, 163; *Selmuoni kundër Francës*, KEDNJ 1999-V, 95.

vendosin, në bazë të rregullave të njohur të shkencës së mjekësisë për metodat terapeutike që duhen përdorur e nëse është e nevojshme edhe me detyrim, për të ruajtur shëndetin fizik dhe mendor të pacientëve që janë

tërësisht të pamundur për të vendosur për veten dhe për të cilët ata janë rrjedhimisht përgjegjës, gjithsesi pacientë të tillë mbeten nën mbrojtjen e Nenit 3, kushtet e të cilit nuk lejojnë devijime³⁸ (shtohet theksi).

38. Herzegfalvy kundër
Austriës, 24 Shtator 1992,
Seria A nr.24, 82.

Ndalimi

Konteksti në të cilin hasen shumica e shkeljeve të Nenin 3 ka lidhje me trajtimin e të ndaluarve. Këtu detyrimet e Nenit 3 janë ndoshta më thelbësore e të qarta. Kështu që aktet e kryera nga anëtarë të policisë, forcave ushtarake ose të sigurimit dhe pjesëtarët e shërbimit në burgje janë ata që hetohen më shpesh për faktin nëse çënojnë Nenin 3. Megjithatë, edhe personat që bëjnë pjesë në “ndalimin civil”, si ata që merren me mjekësinë, veçanërisht me pacientët që vuajnë psikikisht, mund të përfshihen gjithashtu.

Atyre që u është hequr liria dhe që si rrjedhim janë nën kontroll të plotë nga autoritetet, e që janë më të ndjeshëm, janë më në rrezik të abuzimit nga ana e pushtetit shtetëror kundër tyre. Ushtrimi i këtij kontrolli si rrjedhim duhet t'i nënshtrohet hetimit të rreptë për të vëzhguar përputhjen me standartet e Konventës. Nuk është çudi që Komiteti Evropian për Parandalimin e Torturës ka të drejtën e qartë për të vizituar personat që u është hequr liria me qëllim që të marrë në shqyrtim trajtimin e tyre me këndvështrimin për të forcuar, nëse është e nevojshme, mbrojtjen e personave të tillë kundrejt torturës dhe trajtimit ose dënimit çnjerëzor e poshtërues³⁹.

Përsa i përket personave që u është hequr liria, pika e nisjes për të përcaktuar nëse ka ndodhur ndonjë keqtrajtim është përcaktimi nëse është përdorur ose jo ndonjë forcë fizike kundër të ndaluarit si kërkesë e parë. Rregulli i parashtruar nga Gjykata është që rekursi ndaj forcës fizike që nuk është rreptësisht i domosdoshëm nga vetë sjellja e të ndaluarit përbën në parim një çënim të së drejtës së parashikuar në Nenin 3⁴⁰. Kjo rrjedh nga fakti se qëllimi i Nenit 3 është që të mbrojtë dinjitetin njerëzor dhe integritetin fizik, dhe si rrjedhojë rekursi ndaj forcës fizike zbeh dinjitetin njerëzor.⁴¹

Një nga treguesit më të qartë të rekursit ndaj forcës fizike do të jenë shenjat e dukshme të dëmtimeve fizike ose traumat psikologjike të konstatuara. Kur një i ndaluar tregon shenja të plagëve të shkaktuara ose të gjendjes së keqe shëndetësore, qoftë në fazën e lirimt apo të ndonjë faze gjatë ndalimit, barra do t'i mbetet autoriteteve të ndalimit për të përcaktuar që shenjat apo simptomat nuk kanë lidhje me periudhën ose faktin e ndalimit.

Nëse plagët kanë lidhje me periudhën apo faktin e ndalimit, dhe me një rezultat të përdorimit të forcës fizike nga ana e autoriteteve, atëherë autoritetet e ndalimit duhet të vihen në një pozicion të tillë që të përcaktojnë nëse dëmtimi

39. Neni 1 i Konventës Europiane për Parandalimin e Torturës.
40. *Ribitsch kundër Austrisë*, gjykimi i 4 Dhjetorit 1995, Raportet e gjykimeve dhe vendimeve 1996, faqja 26, 34; *Tekin*, pp. 1517-18, 52 dhe 53; dhe *Assenov dhe të tjerë kundër Bullgarisë*, gjykimi i 28 Tetorit 1998, Raporte 1998-VIII, 94.
41. *Ibid.*

fizik ishte i detyruar për shkak të vetë sjelljes që të ndaluarit, dhe se vetëm përdorimi i forcës ishte absolutisht i domosdoshëm për këtë rast. Barra e provës i takon tërësisht autoriteteve të ndalimit për të hartuar një raportim të bindshëm sesi u shkaktuan plagët.

Raporti duhet të vlerësohet për besueshmërinë e tij dhe rrethanat për pajtueshmëri me Nenin 3⁴².

Arrestimi dhe marrja në pyetje

Mundësia për shkelje të Nenit 3 në kontekstin e ndalimit lind në çdo fazë të ndalimit – nga momenti që një person vihet në masën e ndalimit, zakonisht me arrestim ose kapje nga policia ose nga një ushtarak, deri kur personi lirohet nga mbajtja në ndalim.

Në çështjen *Ilhan kundër Turqisë* kërkuesi ishte rrahur rëndë në kohën e arrestimit të tij. Rrahjet, duke përfshirë ato në kokë, u kryen, ndërmjet të tjerash, me tyta pushke kur forcat e sigurimit “kapën” personin në fjalë i cili ishte fshehur. Më pas kaloi një periudhë e konsiderueshme kohore përpara se kërkuesi të kishte mundësi për trajtim mjekësor. Ky trajtim bëri që Gjykata të shqyrtonte çështjen në kuadrin e torturës.

Në çështjen e *Assenov kundër Bullgarisë*, megjithëse nuk ishte tërësisht e mundur që të përcaktohej sesi ishin bërë plagët ose kush ishte përgjegjës për to, plagët e shkaktuara i përkisnin momentin gjatë arrestimit. Në *Rehbock kundër*

Slovenisë kërkuetit i ishin shkaktuar dëmtime në fytyrë gjatë arrestimit të tij. Policia paraqiti faktin se plagët ishin shkaktuar si rezultat i rezistencës ndaj arrestimit. Përdorimi i forcës gjithsesi ishte i tepërt dhe i pajustificueshëm dhe autoritetet nuk mund të jepnin baza për të shpjeguar se përse ishin aq të rënda plagët e shkaktuara: arrestimi ishte i planifikuar e si rrjedhim, risku ishte i parashikuar, policia ia kalonte në numër personit në fjalë dhe viktimat nuk tregoi armë kundrejt policisë⁴³.

Në rastet e torturës ku shkaktohet keqtrajtim me qëllim që të përftohet informacion ose një rrëfim, ka më shumë gjasa që dhuna të ushtrohet gjatë periudhës së arrestimit fillestar kur bëhen intervistimet ose marrja në pyetje. Vendi ku mund të ndodhë një gjë e tillë është më shumë rajoni i policisë sesa burgu. Kjo reflektohet edhe në çështjet që janë sjellë para Gjykatës dhe në eksperiencën e Komitetit për Parandalimin e Torturës që vërejtën se

*Komiteti për Parandalimin e Torturës do të dëshironte të theksonte se në bazë të eksperiencës së vet, periudha menjëherë pas heqjes së lirisë është ajo ku risku i frikësimit apo keqtrajtimit fizik është në shkallën më të lartë të mundshme.*⁴⁴

Komiteti vërejt gjithashtu se si të rriturit, ashtu edhe të miturit kanë riskun më të lartë që të keqtrajtohen qëllimisht më shumë në rajonet e policisë sesa në vendet e tjera të ndalimit.⁴⁵

Interpretimi dhe zbatimi i Nenit 3 në përpunje me parimin që Konventa është një “instrument jetësor që duhet të interpretohet

42. *Tomasi kundër Francës* gjykimi i 27 Gushtit 1992, Seria A nr.241-A, pp.40-41, 108-111; *Ribitsch kundër Austrisë*, gjykimi i 4 Dhjetorit 1995, Raportete e gjykrimeve dhe vendimeve 1996, faqja 26, 34; *Aksoy kundër Turqisë* gjykimi i 18 Dhjetorit 1996, faqja 17, 61.
43. *Assenov kundër Bullgarisë* gjykimi i 28 Tetorit 1998, Raporte 1998-VIII.
44. Raporti i 6-të i Përgjithshëm i KTP-së (1996), paragrafi 15, dhe komente të ngjashme në Raportin e 9-të të Përgjithshëm të KTP-së (1999), paragrafi 23.
45. Raporti i 9-të i Përgjithshëm i KTP-së, paragrafi 23.

duke pasur parasysh kushtet e sotme" nënkupton që akte të caktuara që më parë janë konsideruar si "trajtim çnjerëzor e poshtëruar" në krahasim me torturën, mund të klasifikohen ndryshe në të ardhmen. Në *Selmouni kundër Francës* Gjykata vërejt:

...standarti gjithnjë e më i lartë që kërkohet në fushën e mbrojtjes së të drejtave të njeriut dhe lirive themelore kërkon përkatësisht një vendosmëri më të madhe për të përcaktuar shkeljet e vlerave themelore të shoqërive demokratike.⁴⁶

Kjo u miratua nga Gjykata në çështjen *Dikme*⁴⁷.

Që nga mesi i viteve 90-ë Gjykata është marrë me pretendimet që individët kërkues kanë qenë viktimë të torturës në qendrat e ndalimit të shteteve anëtare. Këtu ka një numër çështjesh ku sjellja ka qenë e tillë që është shqyrtuar si torturë në bazë të Konventës. Ato përfshijnë:

- varjen Palestineze: varja nga krahët që janë të lidhura nga mbrapa (*Aksoy kundër Turqisë*⁴⁸)
- format e rënda të rrahjes (*Selmouni kundër Francës, Dikme kundër Turqisë*)
- rrahje të rënda të kombinuara me mohimin e dhënies së trajtimit mjekësor (*Ilhan kundër Turqisë*)
- elektroshok (*Akkoç kundër Turqisë*)
- përdhunim (*Aydin kundër Turqisë*)
- *falaka/falanga*: rrahje në shputën e këmbëve (*Salman kundër Turqisë, çështja Greke*⁴⁹).

Në çështjet e *Tomasi, Ribitsch* dhe *Tekin* ndërmjet të tjerash, Gjykata konstatoi se të ndaluarit i ishin nënshtruar trajtimit çnjerëzor në formën e rrahjeve.

Të gjitha këto çështje ndodhën gjatë periudhave të ndalimit. Kjo përforcon faktin se sa thelbësore është që në këtë fazë të ndalimit sistemi ligjor të sigurojë garanci themelore kundrejt keqtrajtimit. Tre garancitë bazë janë:

- e drejta e të ndaluarit për t'ia transmetuar faktin e ndalimit të tij një pale të tretë të zgjedhjes së tij (anëtarit të familjes, mikut të tij, këshilltarit)
- e drejta për të pasur mundësi për një avokat
- e drejta për të kërkuar kontroll mjekësor nga një doktor sipas zgjedhjes së tij.

Këto duhet të zbatohen që nga fillimi i masës së ndalimit⁵⁰. Gjatë periudhës fillestare të ndalimit veçanërisht, autoritetet e ndalimit duhet të jenë në gjendje që të raportojnë me saktësi mbi lëvizjet e cilitdo të ndaluarit për faktin se kush mund të ketë pasur akses tek të ndaluarit dhe ku kanë qenë të ndaluarit në një moment të caktuar.

Në rastet kur një i akuzuar ankohet për keqtrajtim, gjyqtarët duhet të presin që autoritetet e ndalimit të japin prova të mohimit që çdo dëmtim ose gjendje mjekësore që shfaq i ndaluarit, ose nuk ka ndodhur gjatë ndalimit, ose është shkaktuar si rezultat i veprimt legjitim që mund të dokumentohet.

Gjykata ka thënë se

Kur ndodh një vdekje në masën e ndalimit në

46. *Selmouni*.

47. Op.cip., 92.

48. *Aksoy kundër Turqisë* gjykimi i 18 Dhjetorit 1996, Raporte 1996-VI.

49. *Greek Case*, Raport i Komisionit i 5 Nëntorit 1969, Vjetari 12.

50. Raporti i 2-të i Përgjithshëm i KTP-së, (1992), paragrafi 36.

lidhje edhe me plagë të lehta, ka një barrë mjaft të rëndë mbi qeverinë për të dhënë një shpjegim të besueshëm. Në këtë kontekst, autoritetet mbartin përgjegjësinë për të siguruar që ata mbajnë të dhëna të detajuara e të sakta në lidhje me ndalimin e personit dhe e vënë veten në pozicionin që të raportojnë bindshëm për çdo lloj dëmtimit (shtohet theksi)⁵¹

Komiteti për Parandalimin e Torturës e ka tërhequr gjithashtu vëmendjen për këtë detyrë specifike. Ai këshillon që:

Garancitë themelore që i sigurohen një personi që është në masë ndalimi do të rforcohen

(ku edhe puna e oficerëve të policisë me shumë mundësi lehtësohet) nëse do të ekzistonte një raportim i vetëm dhe i kuptueshëm për çdo person të ndaluar në të cilin do të regjistrohen të gjitha aspektet e ndalimit të tij dhe veprimet e ndërmarra në lidhje me ta (kur i është hequr liria dhe arsyet për një masë të tillë kur i tregohen të drejtat: ndonjë shenjë plaje, sëmundje mendore, etj; kur ka kontaktuar me të i afërti/këshilltari dhe avokati dhe kur e kanë vizituar; kur i është ofruar ushqim; kur është marrë në pyetje; kur është transferuar apo liruar, etj.).⁵²

51. *Salman kundër Turqisë.*
52. Raporti i 2-të i Përgjithshëm i KTP-së, paragrafi 40.

Kushtet e ndalimit

Kushtet e ndalimit ndonjëherë mund të çojnë në trajtim çnjerëzor ose poshtëruës. Kjo është edhe një fushë ku ka zhvillim të vazhdueshëm në standartet bazë të pranueshme nëpër shoqëri⁵³. Puna e Komitetit për Parandalimin e Torturës është e rëndësishme dhe përbën një kontribut thelbësor në këtë fushë.

Kushtet e ndalimit i referohen si mjedisit të përgjithshëm në të cilën ndalohen të burgosurit, ashtu edhe regjimit të burgut e kushteve specifike në të cilën mbahen këta të burgosur. Përcaktimi nëse rrethanat e një të burgosuri ose nëse kushtet që i janë imponuar atij ose asaj janë në përputhje me Konventën, duhet të merren parasysh rrethanat në të cilat ndodhet i burgosuri si mosha e tij ose e saj, seksi dhe shëndeti, rreziku me të cilin përballet i burgosuri si dhe fakti nëse i burgosuri është në burg në pritje të gjyqit apo jo.

Një person i ndaluar në pritje të gjyqit, përgjegjësia penale e të cilit nuk është përcaktuar ende me një vendim përfundimtar gjyqësor, gëzon prezumimin e pafajësisë që zbatohet jo vetëm në lidhje me procedurën penale, por gjithashtu edhe në lidhje me regjimin ligjor që udhëheq të drejtat e një personi të tillë në qendrën e ndalimit.

Po kështu, disa të burgosur mund të kenë nevoja të veçanta dhe paaftësia për t'i plotësuar ato do të japin shkas për trajtim poshtëruës. Në çështjen *Price*, viktimat ishin me probleme në gjymtyrë si rezultat i problemeve mjekësore që

lindën gjatë shtatzanisë me një sërë problemesh shëndetësore duke përfshirë difekte në veshka, e cila u burgos për shtatë ditë pasi kishte fyer gjatë gjykimit në procedurat civile. Gjyqtari që drejtonte gjyqin nuk ndërmorri hapa përpara se të çonte viktimën në burgim të menjëhershëm – një dënim që Gjykata e konsideroi si mjaft të ashpër – për të përcaktuar se ku duhej të mbahej ajo në masën e ndalimit ose për të siguruar ambiente të përshtatshme për t'iu përshtatur shkallës së rëndë të paaftësisë së saj fizike. Më pas, kushtet ku ishte mbajtur nën arrest ishte tërësisht të papërshtatshme për të përmbushur gjendjen e saj shëndetësore. Ndërsa nuk kishte prova të një qëllimi pozitiv për të mëpërkëmbur kërkuesen, Gjykata konsideroi se ndalimi i një personi me paaftësi të rënda fizike në ambiente shumë të ftohta që përbënin rrezik për kërkuesen pasi rrezikonin që të shkaktonin dhimbje këmbësh për shkak të krevatit shumë të përhumbur ose për shkak të pamundësisë për ta arritur atë, ose pamundësisë për të shkuar në tualet ose për tu mbajtur pastër pa shumë sforçime, përbënin trajtim poshtëruës e rrjedhimisht binin ndesh me Nenin 3.

Normat në zhvillim të ndalimit kërkojnë që praktikatat ose trajtimi rutinë, që është i zakonshëm për sistemet e burgjeve, duhet të shqyrtohen në mënyrë të përhershme për të siguruar që ato të vazhdojnë të përmbushen me standartet e Nenit 3, ose që trajtimet specifike të cilat në vetvete mund të jenë poshtëruës të mos ekzekutohen në mënyrë të tillë që të bëjnë ato të konsiderohen si

53. Në raste të mëparshme Gjykata dhe Komisioni i mëparshëm ngurruan të nxirrin përfundimin se kushtet e ndalimit çënonin Nenin 3. Kishte madje çështje ku ishin pohuar shkelje të standarteve ndërkombëtare mbi ndalimin, por asnjë prej tyre nuk u provua. Shih Vendimin e 11 Dhjetorit 1976, Vjetari 20; Vendimi i 11 Korrikut 1977 DR 10; *Krocher dhe Moller kundër Zvicrës*, Raporti i Komisionit i 16 Dhjetorit 1982, DR 34.

poshtëruese.

Imponimi i izolimit të vetmuar ose mbylljes në një vend të vetmuar shpesh ka qenë baza për ankimet e kushteve çnjerëzore ose poshtëruese⁵⁴, por as Gjykata, as Komiteti për Parandalimin e Torturës (KPT) nuk e kanë konsideruar izolimin e vetmuar në vetvete që binte në kundërshtim me Nenin 3.

Megjithatë, u duhet kushtuar një vëmendje e veçantë personave që ndalohen për cilëndo arsye (për qëllime disiplinore; si rezultat i “rrezikshmërisë” ose sjelljes së tyre “shqetësuese”; për interesa të hetimeve penale; me vetë kërkesë të tyre) si rasti i izolimit të vetmuar. Për shembull, nëse izolimi i vetmuar duhet zgjatur ose imponuar ndaj një të burgosuri në pritje të gjyqit ose ndaj një të mituri, çështja do të trajtohet ndryshe.

KPT-ja është shprehur se izolimi i vetmuar në rrethana specifike mund të çojë në trajtimin çnjerëzor dhe poshtërues⁵⁵. Shkalla e ashpërsisë së masës specifike, kohëzgjatja e saj, objektivi që ndiqet për marrjen e kësaj mase, efekti rritës i ndonjë kushti tjetër të imponuar, si dhe efektet e kësaj mase mbi mirëqënien fizike dhe mendore të individit do të jenë të gjithë faktorë për të përcaktuar nëse një shembull specifik i izolimit të vetmuar ose veçimi çënon këtë nen⁵⁶.

Kontrolli trupor është një trajtim tjetër me të cilin duhet të përballen të burgosurit, por në rrethana specifike ky trajtim mund të jetë gjithashtu poshtërues. Gjykata ka konstatuar se, ndërsa kontrolli trupor mund të jetë i nevojshëm

në disa raste për të siguruar sigurimin e burgut ose për të parandaluar çrregullimet ose krimin, ai duhet të zbatohet në mënyrën e duhur. Rasti kur një mashkull u detyrua që të zhvishej lakuriq në prezencë të një gruaje dhe të prekeshin organet e tij gjenitale dhe ushqimi me duar tregonte një mungesë të qartë respekti për kërkuesin dhe zbehte si rrjedhim dinjitetin e tij njerëzor. Gjykata konstatoi se, duke qënë se një trajtim i tillë mund ta ketë lënë atë me ndjenja ankthi dhe inferioriteti, të cilat mund ta mëpërkëmbnin e poshtëronin, ky lloj kontrolli çonte në trajtimin poshtërues brenda kuptimit të Nenit 3 të Konventës⁵⁷.

Praktika e politika të tjera, si për shembull prangosja ose përdorimi i metodave të tjera të kufizimit ose masat e tjera disiplinore, si për shembull privimi nga bërja e ushtrimeve fizike në ambientet e jashtme ose privimi nga e drejta për vizita gjithashtu duhet t'i nënshtrohen kontrollit dhe hetimit për të siguruar që mënyra në të cilën ato nuk imponohen nuk është abuzuese ose nuk jep shkas për trajtim poshtërues.

Në çështjen *Greke*⁵⁸ Komisioni doli në përfundimin se kushtet e ndalimit ku burgjet ishin mbingarkuar kishin ambiente të papërshtatshme e poshtëruese për ngrohje, higjenë, vende fjetjeje, ushqim, kushte për kalimin e kohës së lirë e për kontaktet me botën e jashtme. Kushte të tilla, veçanërisht kur përfshihet çështja e mbingarkesës së burgjeve, përbëjnë ende problem ditët e sotme dhe vazhdojnë të çënojnë standartet e kërkuara nga Konventa.

Në një çështje për shembull, për të paktën

54. Vendimi i 11 Dhjetorit 1976, *Vjetari* 20; Vendimi i 11 Korrikut 1977, DR 10; *Krocher dhe Moller kundër Zvicrës*, Raporti i Komisionit i 16 Dhjetorit 1982, DR 34.
55. Raport i 2-të i Përgjithshëm i KTP-së, paragrafi 56.
56. Vendimet e 11 Korrikut 1973, Përmbledhja 44; 8 Korrik 1978, DR 14; dhe 9 Korrik 1981.
57. *Valašinas kundër Lituanisë* gjykimi i 24 Qershorit 2001. *Vjetari* 12, 1969.
- 58.

dy muaj një i burgosur kishte kaluar praktikisht një pjesë të mirë të periudhës prej 24 orësh i izoluar në krevatin e tij në një qeli, pa ajrosje dhe pa dritare, gjë që herë pas here e bënte ambientin jashtëzakonisht të nxehtë. Atij gjithashtu që iu desh të përdorte tualetin në praninë e një tjetri të burgosuri dhe, edhe të burgosurit tjetër iu desh të përdorte tualetin po në praninë e personit në fjalë. Gjykata konstatoi se kushtet e burgut për të cilat ishte bërë ankimi ulnin dinjitetin njerëzor të të burgosurit dhe nxisin tek ai ndjenjën e ankthit dhe inferioritetet mjaftueshëm për ta mëpërkëmbur e poshtëruar atë, dhe mundësisht për të thyer rezistencën e tij fizike ose morale.

Gjithashtu, Gjykata u shpreh se paaftësia për të bërë përpjekje për përmirësimin e kushteve, në rastet kur ka pasur ankime rreth standarteve, tregonte mungesë respekti për të burgosurin. Duke përfunduar Gjykata konstatoi se kushtet e ndalimit të kërkuesit kur ishte në izolim çonin në trajtim poshtëruues brenda kuptimit të Neni 3 të Konventës⁵⁹.

Në një çështje tjetër, i burgosuri u izolua në një qeli të mbingarkuar me të tjerë e të papastër, me kushte të pamjaftueshme sanitare e fjetjeje, me mungesë uji të ngrohtë e ajrosjeje ose drite dielli dhe pa një oborr ku të ushtrohej. Raportet e KPT-së theksuan se kushtet e qelisë dhe të regjimit të burgimit në atë vend ishin mjaft të papërshtatshme për një periudhë më të gjatë se disa ditë, ku kishte mbingarkesë të tepruar të burgut me të burgosur e kushtet sanitare linin për të dëshëruar.

Në përfundim, Gjykata u shpreh se kushtet e ndalimit të të burgosurit, veçanërisht mbingarkesa e madhe dhe mungesa e kushteve për të fjetur, bashkë me kohëzgjatjen e paarsyeshme të periudhës së ndalimit në ato kushte, çojnë në trajtim poshtëruues në kundërshtim me Nenin 3⁶⁰.

Rezultatet e këtyre çështjeve sygjerojnë se ditët e sotme, në veçanti që nga krijimi i KPT-së dhe nga rritja e OJF-ve që monitorojnë kushtet në burgje, ka pak tolerancë për kushtet në burgje që nuk përmbushin standartet ndërkombëtare. Gjithsecili mund të pretendojë që Gjykata të ushtrojë nivele sa më të larta hetimore dhe vëzhgimi gjithashtu mund t'i kërkohej edhe autoriteteve vendase të bëjnë të njëjtën gjë.

Duke qënë se Neni 3 nuk lejon kushtëzime ose shpjegime si justifikime për mospërmbushje me ketë nen për faktin që kushtet e papërshtatshme, si për shembull mbingarkesa e burgjeve ose mungesa e kushteve për fjetje ose e mjeteve të higjenës, janë si rezultat i faktorëve të tjerë ekonomikë apo faktorëve të tjerë organizativë a të tjerë të gjithëpërhapur⁶¹. KPT-ja ka vërejtur gjithashtu se keqtrajtimi mund të marrë forma të ndryshme, shumë prej të cilave mund të mos jenë të qëllimshme, por ndoshta si rezultat i dështimeve nga ana organizative ose e burimeve të papërshtatshme⁶².

Disa situata dhe praktika specifike që mund të rezultojnë si poshtëruese sipas Neni 3, si të marra veç e veç ose në kombinim janë mbingarkesa e burgjeve⁶³, mosdhënia e mundësisë për të bërë ushtrime fizike në ambientet e jashtme për të

59. *Peers kundër Greqisë* gjykimi i 19 Prillit 2001.

60. *Dougoz kundër Greqisë* gjykimi i 6 Marsit 2001.

61. Në një seri çështjesh që përfshijnë kohëzgjatjen e procedimeve civile, Gjykata theksoi vazhdimisht se shtetet e kanë për detyrë të organizojnë sistemin e tyre gjyqësor në mënyrë që ti përshkatan kërkesave të një procesi të drejtë gjyqësor (Neni 6). Shih, për shembull: *Multi kundër Italisë*, Seria A nr. 281-C; *Susmann kundër Gjermanisë*, gjykimi i 16 Shtatorit 1996, Raporte 1996-IV. Në rastin e Neni 3 detyrimi që shtetet të organizojnë sistemin e tyre të ndalimit dhe të sigurojnë se individët nuk mbahen në kushte poshtëruese do të jetë edhe më i ngutshëm.

62. Raporti i 2-të i Përgjithshëm i KTP-së, paragrafi 44.

63. Raporti i 7-të i Përgjithshëm i KTP-së (1997), paragrafi 13: "KTP-ja ka arritur në përfundim në më shumë se një rast se pasojat e kundërta të mbingarkesës së burgjeve rezultuan në kushte ndalimi çnjerëzore dhe poshtëruese."

64. KTP-ja i dha rëndësi kësaj, veçanërisht në lidhje me nevojat higjenike të grave. Raporti i 10-të i Përgjithshëm i KTP-së, paragrafi 31: "Nevojat higjenike specifike të grave duhet të përmbushen në mënyrë të përshtatshme. Aksesit i gatshëm për higjenën dhe mjeteve për higjenën vetjake, mjete të sigurt në dispozicion të tyre ashtu si edhe furnizim me mjete higjenike, si peshqirë dhe tamponë, janë të një rëndësie të veçantë. Mos siguri i këtyre nevojave themelore, mund të çojë, në vetvete, në trajtim posttërues."
65. Raporti i 3-të i Përgjithshëm i KTP-së (1993), paragrafi 30: "Një nivel i papërshtatshëm përkujdesjeje shëndetësore mund të çojë me shpejtësi në situata që i përkasin qëllimit të termit "trajtim çnjerëzor dhe posttërues".
66. *Hurtado kundër Zvicrës*, Raporti i Komisionit i 8 Korrikut 1993, Seria A nr. 280, faqja 16, 79.
67. *Ilhan kundër Turqisë*, KEDNJ 2000-VII.
68. *Herczegfalvy kundër Austrisë* gjykimi i 24 Shtatorit 1992, Seria A nr. 244, 82; *Aerts kundër Belgjikës*, gjykimi i 30 Korrikut 1998, Raporte 1998-V, p. 1966, 66.
69. *Keenan kundër Mbretërisë së Bashkuar*, gjykimi i 3 Prillit 2001.

gjithë të burgosurit, mungesa e kontaktit me botën e jashtme, standartet e pamjaftueshme të higjenës e nevojave personale⁶⁴ dhe mungesa e kujdesit të duhur mjekësor ose dentar⁶⁵. Autoritetet kanë detyrimin që të mbrojnë shëndetin e personave që u është hequr liria⁶⁶. Mungesa e trajtimit të duhur mjekësor mund të çojë në një trajtim që bie ndesh me Nenin 3⁶⁷.

Ndalimi me motive mjekësore

Në veçanti, për të përcaktuar nëse trajtimi ose dënimi në fjalë bie në kundërshtim me standartet e Nenit 3, në rastet e personave me sëmundje mendore, duhet të merret parasysh shkalla e sëmundjes së tyre dhe e dobësisë së tyre në disa raste për të bërë ose jo ankim me baza ligjore mbi mënyrën sesi ka ndikuar tek ata cilido trajtim i caktuar⁶⁸.

Në një çështje kundër Mbretërisë së Bashkuar, Gjykata konstatoi se mungesa e një monitorimi efikas të kushteve ku mbahej viktimat dhe mungesa e të dhënave informuese mbi gjendjen psikike të viktimës për të përcaktuar gjendjen e trajtimit të duhur rezultoi në zbulimin e difekteve të konsiderueshme në kujdesin shëndetësor që i ishte dhënë personit të sëmurë mendërisht, i cili njihej se ishte potencial për të kryer vetëvrasje.

Imponimi i vonuar mbi të i një ndëshkimi të rëndë disiplinor – izolim prej shtatë ditësh i ndëshkimit, dhe një shtesë prej 28 ditësh që iu

shtuan dënimit të tij, që u imponuan dy javë pas ngjarjes, dhe vetëm nëntë ditë përpara ditës që pritej për lirinë e tij – ishin mjaftueshëm për të kërcënuar rezistencën e tij fizike dhe morale, dhe nuk ishte në përputhje me standartin e trajtimit të kërkuar në lidhje me një person të sëmurë mendërisht. Gjykata konstatoi se çështja duhet konsideruar se përbën trajtim çnjerëzor e poshtërues e ndëshkues brenda kuptimit të Nenit 3 të Konvetës⁶⁹.

Në kontekstin e ndalimit psikiatrik në një çështje kundër Austrisë nga viti 1983, Z. Herczegfalvy parashtrroi ankimin se trajtimi i tij mjekësor binte në kundërshtim me Nenin 3 në faktin që atij i ishte dhënë me detyrim ushqim e ilaçe, ishte izoluar e lidhur duart me pranga në një shtrat.

Megjithëse Komisioni konstatoi se mënyra në të cilin ishte bërë trajtimi nuk pajtohej me kërkesat e Nenit 3, Gjykata nuk ra dakort për faktin që masat kishin qenë të dhunshme e të tejkujtura shumë.

Qeveria kishte parashtruar, ndërmyjet të tjerash, se trajtimi mjekësor ishte urgjent për shkak të përkeqësimit të shëndetit fizik e mendore të kërkuesit dhe ishte rezistenca ndaj të gjithë trajtimit bashkë me agresivitetin e tij të jashtëzakonshëm kundrejt personelit të spitalit, që shpjegonte përse personeli kishte marrë masa detyruese duke përfshirë përdorimin e prangave në shtrat. Ajo parashtrroi më tej se i vetmi synim kishte qenë vetëm ai terapeutik, dhe se masat ishin ndërprerë sapo gjendja e pacientit e lejoi një

gjë të tillë.

Megjithëse Gjykata vërejtë se pozicioni i inferioritetit dhe mungesës së fuqisë fizike, tipike për pacientët e izoluar në spitale psiqiatrike, që kërkon një kujdes të madh në rishqyrtimin e faktit nëse masat kanë qenë në përputhje me Konventën, ky fakt përmbysi vlerësimin e bërë nga Komisioni. Megjithatë Gjykata shprehu shqetësimin mbi kohëzgjatjen e përdorimit të prangave dhe shtratit të sigurimit; gjithsesi, ajo përcaktoi se provat e parashtruara nuk ishin të mjaftueshme për të mos miratuar argumentin e qeverisë, që sipas parimeve të psikiatrisë të pranuar gjerësisht në atë kohë, thuhej se nevoja për trajtim e justifikonte trajtimin në fjalë.

Por, standartet e trajtimit të pranuar të pacientëve me sëmundje mendore gjithashtu janë në zhvillim e sipër. Duhet kushtuar vëmendje e veçantë kur përcaktohet marrja e masave me instrumentë të kufizimit fizik – si për shembull vënia e prangave që u përmend më sipër, ose lidhja me rrip ose përdorimi i këmbës së forcës, etj. Ky tip kufizimi do të justifikohet vetëm në raste shumë të rralla, dhe një sistem ligjor që lejon përdorimin e rregullt të teknikave të tilla, ose kur një përdorim i tillë nuk urdhërohet shprehimisht nga një doktor ose paraqitet menjëherë përpara një doktori me qëllim që të kërkohet miratimi i tij, ka të ngjarë që të shkaktojë probleme përsa i përket pajtueshmërisë me Konventën.

Në rast se, me përjashtime, bëhet rekurs për instrumentet e kufizimit fizik, ato duhet të hiqen nga përdorimi sa më herët që të jetë e

mundur. Zgjatja e masave të tilla do të japë shkas për shkelje të Nenit 3. Gjithashtu, instrumentë të tillë nuk duhet të zbatohen asnjëherë, as zbatimi i tyre në një kohë të zgjatur si masë ndëshkimore. Nëse qëllimi ose objekti i përdorimit të tyre është *ndëshkimi*, kjo do të çenojë Nenin 3.

KPT-ja ka bërë të qartë publikisht që kur është hasur me pacientë të sëmurë mendërisht tek të cilët janë zbatuar instrumentë të kufizimit fizik për një periudhë ditësh, nuk e ka konsideruar një gjë të tillë se ka ndonjë justifikim terapeutik dhe sipas tij, këto masa kanë çuar në keqtrajtim⁷⁰.

Praktika e veçimit (d.m.th. izolimit vetëm të personit në një dhomë) nga pacientë të tjerë të dhunshëm ose të papërballueshëm, përbën një çështje që ngre problemin e përputhshmërisë me Nenin 3. KPT-ja ka parashtruar se në rastin e pacientëve me sëmundje mendore nuk duhet të përdoret kurrë izolimi si mjet ndëshkimi⁷¹.

Kur veçimi përdoret për qëllime që shkojnë përtej ndëshkimit, KPT-ja rekomandon se duhet të bëhet subjekt i një politike të detajuar ku do të vihen në pah: llojet e çështjeve në të cilat mund të përdoret; objektivat që kërkohen të përmbushen; kohëzgjatja e veçimit dhe nevoja për rishqyrtime të përhershme të masës; ekzistenca e kontaktit të nevojshëm njerëzor; dhe nevoja për një personel që të jetë veçanërisht i kujdesshëm për këto raste.

Përsa i përket tendencës së qartë që ka lindur në praktikën moderne në fushën e psikiatrisë në favor të shmangies së izolimit të pacientëve dhe të dyshimeve mbi efektet terapeutike të izolimit,

70. Raporti i 8-të i Përgjithshëm i KTP-së, paragrafi 48.

71. Raporti i 8-të i Përgjithshëm i KTP-së, paragrafi 49.

mungesa e kushteve të përshtatshme do të vërë në diskutim përputhshmërinë e praktikës me Nenin 3.

Në lidhje me *trajtimin* specifik të pacientëve të sëmurë mendërisht ka gjithashtu shumë fusha në të cilat është në rritje diskutimi mbi dhënien e miratimit nëse një trajtim i tillë përbën trajtim poshtëruës apo jo. Një fushë e tillë është terapia elektrokonvulsive (TEK). Ndërsa ajo përbën ende një formë të njohur të trajtimit sipas parimeve të pranuar gjerësisht të psikiatrisë, KPT-ja ka shprehur shqetësimin e veçantë mbi administrimin e TEK-së në formë të pandryshuar (d.m.th. pa anestezi dhe qetësues për muskujt). Komiteti është i mendimit që kjo metodë nuk mund të konsiderohet më si e pranueshme në praktikën moderne të psikiatrisë. Specifikisht, ajo gjykoj se një proces i tillë ishte poshtëruës si për pacientët, ashtu edhe për personelin e përfshirë⁷².

Duke qenë se TEK-ja mund të konsiderohet metodë poshtëruëse, edhe në formën e saj të ndryshuar, nëse do të ulte pacientët në sytë e të tjerëve, KPT-ja ka nxjerrë përfundimin se TEK-ja duhet të administrohet pa praninë e pacientëve të tjerë (mundësisht në një dhomë që të jetë e veçuar dhe e pajisur posaçërisht për këtë qëllim) nga një personel që është trainuar specifikisht për të dhënë një trajtim të tillë.

Probleme të tjera në lidhje me ndalimin

Ndalimi nuk është i kufizuar vetëm me burgjet ose qelitë e rajoneve të policisë. Kur personave u hiqet liria, atëherë standartet e ndalimit duhet të merren parasysh duke u bazuar në kërkesat e Nenit 3. Shumëllojshmëria e vendeve të ndalimit ku mund të mbahen të ndaluarit e imigracionit, duke përfshirë edhe kushtet e mbajtjes në pikat kufitare të hyrjeve si për shembull porte dhe aeroporte, është tipike e rasteve të tilla.

KPT-ja shpesh ka konstatuar se kushtet e mbajtjes së të ndaluarve në pikat kufitare të hyrjes kanë qenë të papërshtatshme, në veçanti për qëndrimet e zgjatura. Më konkretisht, delegacionet e KPT-së në shumë raste kanë takuar persona që mbaheshin me ditë nën kushte me mjete rrethore në aeroporte. Është e qartë se personave të tillë duhet t'u sigurohen mjetet e duhura për fjetje, u duhet dhënë akses për bagazhin përkatës dhe për kushte të përshtatshme me pajisje sanitare e larjeje e duhet t'u lejohet që të bëjnë ushtrime fizike në ajër të pastër çdo ditë. Atyre duhet t'u garantohet edhe mundësia për ushqim të duhur dhe, nëse është e nevojshme, edhe përkujdes mjekësor⁷³.

72. Ibid., paragrafi 39.

73. Raporti i 7-të i Përgjithshëm i KTP-së, paragrafi 26.

Dëbimi

Gjykata është shprehur në një sërë precedentësh në rritje se dëbimi apo ekstradimi i një individi në një shtet ku ai mund ti nënshtrohet trajtimit që bie në kundërshtim me Nenin 3 ka kërkuar që shteti ekstradues të mbajë përgjegjësi të përkatëse sipas Konventës.

Ky parim u përcaktua për herë të parë në çështjen *Soering* ku Shtetet e Bashkuara kërkuan ekstradimin nga Mbretëria e Bashkuar të një të arratisuri mbi të cilin rëndonte akuza e vrasjes në Shtetin e Virgjinitas. Kërkuesi kërkoi që ekstradimi të ndalohej me motivin se nëse ai do të dënohej për vrasje në Shtetet e Bashkuara, atij do t'i duhej të përballej me dënimin me vdekje dhe me specifikisht me të ashtuquajturën "fenomenin 'death-row' (pritja për marrjen e dënimit me vdekje)" që do të rezultonte në trajtim çnjerëzor. Fenomeni death-row është një kombinim i kushteve të burgimit (përkatësisht një regjim burgimi mjaft i rreptë e i rëndë e me masa të larta të sigurisë, ku i burgosuri mund të presë me vite për shkak të gjatësisë së procesit të apelit) dhe i ankthit mendor pasi i burgosuri jeton nën hijen gjithmonë prezente të vdekjes së tij. Në çështjen *Soering*, mosha e tij në kohën e veprës penale – nën 18 – dhe më pas gjendja e tij mendore kontribuan gjithashtu për marrjen e vendimit nga ana e Gjykatës se kushtet e sipërpërmendura do të përbënin në fakt një trajtim poshtërues. Gjykata më pas vendosi se nëse Mbretëria e Bashkuar do të ekstradonte të burgosurin për në

Shtetet e Bashkuara nën ato rrethana, kjo do të përbënte shkelje të Nenit 3.

Radha e çështjeve që vijuan që nga ajo e *Soering* përforcuan parimin se kur mund të tregohen motive të arsyeshme për të besuar se nëse një individ dëbohet, ai mund të përballet me riskun e nënshtimit ndaj torturës ose trajtimit a ndëshkimit çnjerëzor e poshtërues në shtetin pritës, atëherë shteti dërgues do të ketë përgjegjësinë e dëbimit kur vërtetohet se nëse individi do të dëbohet, ekspozimi i tij ndaj keqtrajtimit të dhënë do të ishte një pasojë e drejtpërdrejtë e vetë veprimeve të tij⁷⁴.

Kështu që është thelbësore që të kryhet një hetim i saktë për pretendimet e individit për të vërtetuar se dëbimi i tij ose i saj në një shtet të tretë do ta ekspozonte atë individ ndaj trajtimit që ndalohet nga Neni 3.

Ekzistenca e zbatimit automatikisht e mekanik të dispozitave të tilla si për shembull kufiri afat shkurtër për të paraqitur kërkesë për azil, duhet të shqyrtohet si i papajtueshëm me mbrojtjen e vlerës themelore të mishëruar në Nenin 3 të Konventës.

Pyetja nëse procesi vendim-marrës si një i tërë ofron garancitë e duhura kundrejt personave që janë dërguar në shtete ku ata rrezikojnë torturimin apo keqtrajtimin, përbën gjithashtu fokusin e KPT-së, pasi kjo i shërben sa më mirë rolit të tij parandalues. KPT-ja ka shprehur dëshirën për të shqyrtuar faktin nëse procedura e zbatueshme u ofron personave të përfshirë një mundësi reale për të paraqitur çështjet përkatëse,

74. *Soering kundër Mbretërisë së Bashkuar* gjykimi i 7 Korrikut 1989, Seria A nr.161, p. 35, 90-91.

dhe nëse nëpunësit e ngarkuar me trajtimin e çështjeve të tilla janë trajnuar përkatësisht e kanë në dispozicion informacionin objektiv e të pavarur rreth gjendjes së të drejtave të njeriut në shtetet e tjera. KPT-ja rekomandon gjithashtu që, duke pasur parasysh shkallën e rëndë të mundshme të interesave që janë në rrezik, vendimi që përfshin zhvendosjen e një personi nga territori i një shteti duhet t'i nënshtrohet apelit përpara një organi tjetër me natyrë të pavarur përpara se të vihet në zbatim⁷⁵.

Çështjet kur Gjykata ka përcaktuar se një dëbim mund t'i japë shkas trajtimit sipas Nenit 3 përfshijnë dëbimin e një nënshtetësi indian që mbështeste një lëvizje separatiste Sikhe në Punjab për në Indi; dëbimin e një gruaje iraniane për në Iran ku ajo duhej të përballej gati dhe vdekjen me pretendimin se kishte kryer tradhëti bashkëshortore; dhe dëbimin e një politikani opozitar që ishte torturuar më parë, për në Zanzibar⁷⁶.

Zhdukjet e personave

Fenomeni i zhdukjes së personave ka ngritur një çështje interesante për diskutim në lidhje me shkelje të mundshme të Nenit 3. *Zhdukja e personit* haset kur një person dërgohet në një vend ndalimi nga persona që veprojnë në emër të/ose me miratimin e autoriteteve, pa dijeninë e agjentëve të shtetit. Vendet e paignifikuar të ndalimit rezultojnë shpesh në pohime për vdekjen e personit të zhdukur, ose në heshtje

totale mbi fatin e personit “të zhdukur”, duke i bërë të afërmit dhe miqtë të besojnë se personi ka vdekur. Kjo lloj situatë ngre dy pyetje: si ndikohet në këtë rast dinjiteti i personit që i ushtrohet ky ndalim i paignifikuar? Dhe cili është impakti i familjes dhe të afërme mbi personin e zhdukur?

Gjykata zgjedh që të mos i drejtohet fenomenit të zhdukjes në vetvete si trajtim çnjerëzor ose poshtërues, por ta konsiderojë atë sipas Nenit 5 (heqja e lirisë së individit). Gjykata gjithsesi njeh faktin se në disa raste ka fakte ku personat janë keqtrajtuar përpara “zhdukjes”⁷⁷ së tyre. Megjithatë, ajo ka vërejtur se trajtimi që ka shkaktuar vuajtje tek një person ndërsa “është zhdukur”, mund të jetë vetëm çështje spekulimi. Pozicioni i Gjykatës është që problemi kryesor mund të lindë në lidhje me trajtimin e personave që duket se mbahen nën arrest pa regjistrim zyrtar, dhe që përjashtohen nga garancitë e detyrueshme gjyqësore, gjë që përbën një aspekt tjetër rëndues të çështjeve që lindin më shumë në bazë të Nenit 5, (heqja e lirisë) sesa të Nenit 3.

Gjithsesi, Gjykata ka njohur faktin se ekziston një detyrim për të shqyrtuar impaktin e zhdukjes tek të afërmit e personit të zhdukur. Në çështjen *Kurt kundër Turqisë*, ku kërkuesja bëri një ankesë rreth zhdukjes së djalit të saj në duart e ushtrisë turke dhe të “rojeve të fshatit”, ajo i ishte drejtuar prokurorit publik me bindje të plotë se ai mbahej nën arrest. Ajo kishte qenë dëshmitare e ndalimit të tij në fshat, gjë që e kishte parë me sytë e saj dhe mos-shfaqja e tij që kur e kishte parë për herë të fundit, e bëri atë të

75. Raporti i 7-të i Përgjithshëm i KTP-së, paragrafi 34.

76. *Jabari kundër Turqisë* gjykimi i 11 Korrikut 2001.

77. *Kurt kundër Turqisë* dhe *Kaja kundër Turqisë*

frikësohej për sigurinë e tij. Megjithatë, prokurori publik nuk i kushtoi vëmendje të veçantë ankesës së saj e nuk e mori seriozisht atë. Si rezultat ajo mbeti me ankthin duke qenë në dijeni të ndalimit të djalit të saj dhe se kishte një mungesë të plotë të informacionit zyrtar mbi fatin e tij të mëpasshëm. Ky ankth kishte vazhduar për një periudhë të zgjatur kohe.

Në këto rrethana dhe në konstatimin se ankuesi ishte nëna e viktimës dhe se vetë ajo ishte viktimë e indiferencës së autoriteteve përballë ankthit dhe stresit të saj, Gjykata konstatoi cënim të Nenit 3 përsa i përket kërkuases. Megjithatë Gjykata shprehimisht deklaroi se çështja *Kurt* nuk përcaktonte ndonjë parim të përgjithshëm të faktit se një anëtar i familjes së personit të “zhdukur” është si rrjedhim viktimë e trajtimit që bie në kundërshtim me Nenin 3.

Përcaktimi nëse një anëtar i familjes është viktimë e tillë, do të varet nga ekzistenca e faktorëve specifikë që i japin vuajtje së kërkuarit një dimension dhe karakter që dallohet nga stresi emocional që mund të konsiderohet se shkakton në mënyrë të pashmangshme tek të afërmit e viktimës një shkelje të rëndë të drejtave të njeriut. Elementët përkatës do të përfshijnë afërsinë e lidhjes familjare – në kuadrin e peshës që ka një lidhje prind-fëmijë – rrethanat specifike të marrëdhënies, shkallën në të cilën anëtari i familjes ka qenë dëshmitar i ngjarjes në fjalë, përfshirjen e anëtarit të familjes në përpjekjet për të marrë informacion rreth personit të zhdukur dhe mënyrën në të cilën autoritetet i janë

përgjigjur këtyre kërkesave.

Në çështjen *Tas kundër Turqisë* Gjykata, duke pasur parasysh indiferencën dhe pandjeshmërinë e autoriteteve ndaj shqetësimeve të kërkuarit dhe ankthin e rëndë e pasigurinë që përjetoi ai si rezultat, konstatoi se kërkuari ishte viktimë e sjelljes së autoriteteve deri në shkallën që çon në cënim të Nenit 3. Po kështu në *Timurtas* dhe *Cicek* kërkuarit ishin prindërit e të zhdukurit që kishin vuajtur nga indiferenca dhe pandjeshmëria e autoriteteve.

Gjykata ka theksuar se thelbi i shkeljeve të tilla nuk mbështetet aq shumë në faktin e “zhdukjes” së anëtarit të familjes sesa në shqetësimet e shkaktuara nga reagimet e autoriteteve, dhe qëndrimet e tyre ndaj situatës kur i parashtrohet atyre për shqyrtim. Veçanërisht, në bazë të kësaj të fundit, një i afërm mund të ngrejë pretendimin drejtpërdrejtë se është viktimë e sjelljes së autoriteteve⁷⁸.

Diskriminimi

Në *Abdulaziz, Cabales dhe Balkandali kundër Mbretërisë së Bashkuar*, Komisioni kishte konstatuar se racizmi institucional kishte rezultuar në trajtim poshtëruar. Në bazë të fakteve, Gjykata nuk ishte dakort me Komisionin; megjithatë, ajo pranoi në fakt parimin që një diskriminim i tillë mund të çojë në trajtim poshtëruar. Ky qëndrim është mbështetur nga Gjykata e përhershme e tanishme. Në shqyrtimin e një kërkesë nga një grup individësh që ishin përjashtuar nga Forcat

78. *Cakici kundër Turqisë* gjykimi i 8 Korrikut 1999, Raporte 1999, 98-99.

e Armatosura Britanike për orientimin e tyre seksual, Gjykata tha se

*Nuk do të përjashtonte faktin se trajtimi që motivohet nga një anshmëri e predispozuar nga ana e....shumicës kundër një....pakice në parim mund t'i përkasë qëllimit të Nenit 3.*⁷⁹

Megjithatë, Gjykata konstatoi se megjithëse politika së bashku me hetimin dhe shkarkimin që pasoi ishin pa dyshim stresuese dhe poshtëruese për secilin nga kërkuesit, duke pasur parasysh të gjitha rrethanat e çështjes, trajtimi nuk arrinte shkallën minimale të ashpërsisë që të mund të shqyrtohej duke u bazuar në qëllimin e Nenit 3 të Konventës⁸⁰.

79. *Abdulaziz, Cabales dhe Balkandali kundër Mbretërisë së Bashkuar* gjykimi i 28 Majit 1985, Seria A nr. 94, faqja 42, 90-91.

80. *Smith dhe Grady kundër Mbretërisë së Bashkuar*, gjykimi i 27 Shtatorit 1999.

Detyrimet pozitive në bazë të Nenit 3

Të drejtave në Konventën Evropiane, nëse mendohet se duhen gëzuar në mënyrën e duhur, duhet t'u jepen garanci praktike dhe efektive. Në kontekstin e keqtrajtimit janë thelbësorë sigurimi i garancive parandaluese dhe mbrojtëse kundër këtij keqtrajtimi. Shumë nga këto garanci gjenden në sistemet ligjore të një vendi, në mbrojtjen që ato i sigurojnë individëve ndaj të gjitha llojeve të dhunës, si dhe nëpërmjet të drejtave të viktimave për të kërkuar shpazim kundrejt atyre që kanë kryer sulmin në fjalë.

Këto detyrime pozitive mund të ndahen në dy kategori: kërkesa që sistemi ligjor të sigurojë mbrojtje kundrejt dhunës nga individë të tjerë dhe jo vetëm agjentët e shtetit, të ashtuqujtur efekti *Drittwirkung* (shpejgohet më poshtë); dhe detyrime procedurale për të hetuar rastet e pretendimeve për keqtrajtime.

Të drejtat procedurale në bazë të Nenit 3

Nenet 1 dhe 3 vendosin një numër detyrimesh pozitive mbi shtetet me qëllimin e parandalimit dhe sigurimit të shpazimit kundrejt torturës dhe formave të tjera të keqtrajtimit. Në *Assenov dhe të Tjerë kundër Bullgarisë*, Gjykata u shpreh se kur një individ ngre një pretendim të diskutueshëm se është keqtrajtuar rëndë nga policia, ose agjentë të tjerë të shtetit në mënyrë të paligjshme dhe duke cënuar Nenin 3, kjo dispozitë, e interpretuar së bashku në detyrimin e përgjithshëm të shtetit sipas Nenit 1 të Konventës

për t'i "siguruar kujtdo brenda juridiksionit të tyre respektimin e të drejtave dhe lirive të përcaktuara në...[Konventë]", kërkon që duhet të ndërmerret një hetim efikas zyrtar. Hetimi duhet të mundësojë identifikimin dhe ndëshkimin e personave që janë përgjegjës. Gjithsesi, në çdo çështje, detyrimi i shtetit zbatohet vetëm në lidhje me keqtrajtimin që pretendohet se është kryer brenda juridiksionit të vet.

Në *Labita kundër Italisë*, Gjykata konfirmoi një detyrim të tillë që, në të kundërt, ndalimi i përgjithshëm ligjor mbi torturën dhe trajtimin e dënimit çnjerëzor e poshtëruës, pavarësisht nga rëndësia themelore, do të bëhej jo-efektiv në praktikë dhe do të krijonte kushtet në disa raste për agjentët e shtetit që të abuzojnë me të drejtat e atyre që janë nën kontrollin e tyre duke i akuzuar pa të drejtë.

Efekti Drittwirkung

Vitet e fundit një numër çështjesh që janë paraqitur para Gjykatës kanë përfshirë shkaktimin e trajtimit poshtëruës ose çnjerëzor ndaj individëve, por më shumë ndaj individëve privatë sesa ndaj një agjenti të Shtetit.

Kur shqyrton këto çështje Gjykata parashtron sesa i gjerë është Neni 3 dhe gjithashtu nxjerr në pah një nga fushat që duhet të përballen detyrimet pozitive të Nenit 3. Këto lloj situatash nxjerrin në pah përgjegjësinë që i imponohet Shtetit për të vënë në zbatim masa parandaluese dhe mekanizma që të sigurojnë me të vërtetë mbrojtjen e individëve ndaj trajtimit çnjerëzor, cilido qoftë burimi i atij keqtrajtimi.

Ashtu siç është theksuar edhe më lart, detyrimi i Palëve Kontraktuese sipas Nenit 1 të Konventës për të siguruar për cilindo brenda juridiksionit të tyre respektimin e të drejtave e lirive të përcaktuara në Konventë, të interpretuar së bashku me Nenin 3, kërkon që shtetet të marrin

masa me qëllim që të sigurojnë që individët që ndodhen brenda juridiksionit të tyre të mos i nënshtrohen torturës apo trajtimit çnjerëzor ose poshtëruës, duke përfshirë edhe ushtrimin e një keqtrajtimi të tillë nga individë privatë.

Në një çështje të fundit në Mbretërinë e Bashkuar një djalë i ri ishte rrahur keq nga njerku i tij. Njerku u akuzua në gjykata për dhunë ndaj djalit; megjithatë, ligji në Mbretërinë e Bashkuar lejonte që një prind të kërkonte mbrojtjen sipas parimit të “ndëshkimit prindëror”, kur ishte ngritur një akuzë për ushtrim dhune nga një prind mbi një fëmijë⁸¹. Fëmija dhe babai i tij kundërshtuan ligjin përpara Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut duke vënë në dukje se në fakt ky rast tregonte dështimin për të të patur një sistem ligjor që siguron mbrojtjen e individëve ndaj trajtimit të ndaluar. Gjykata ra dakort me viktimën dhe vërejtë se shtetet duhet të marrin masa të tilla që të sigurojnë që individët të cilët janë brenda juridiksionit të tyre të mos i nënshtrohen torturës ose trajtimit apo dënimit çnjerëzor apo poshtëruës⁸².

Po kështu, në disa çështje të fundit Gjykata ka bërë të qartë se shtetet duhet të marrin masa me qëllim që të sigurojnë që individët brenda juridiksionit të tyre të mos i nënshtrohen torturës ose trajtimit çnjerëzor apo poshtëruës, duke përfshirë keqtrajtimin e ushtruar nga individët privatë. Këto masa duhet të sigurojnë mbrojtje efektive, në veçanti të fëmijëve dhe personave të tjerë vulnerabël e të përfshijnë masat e duhura për të parandaluar keqtrajtimin për të cilin

81. Gjykimi i 23 Shtatorit 1998, 1998-VI.

82. *A kundër Mbretërisë së Bashkuar* gjykimi i 23 Shtatorit 1998, 1998-VI, 22.

autoritetet janë, ose duhet të kenë qenë në dijeni. E njëjta gjë zbatohet drejtpërdrejtë për situatat ku individët vihen nën përgjegjësinë ose në ngarkim të drejtpërdrejtë të autoriteteve lokale, për shembull nën kujdesin dhe mbikqyrjen e tyre.

Pretendime të tjera mbi indiferencën e shërbimeve sociale në Mbretërinë e Bashkuar janë konstatuar gjithashtu se përbënin shkelje të Nenit 3. Në këtë rast katër fëmijë që kishin paraqitur ankim në Gjykatë kishin pësuar abuzime nga individë privatë, gjë që nuk u kundërshtua pasi arrinte shkallën e ashpërsisë për t'u konsideruar si trajtim çnjerëzor dhe poshtëruës. Ky trajtim iu parashtrua autoriteteve lokale. Autoritetet lokale kishin detyrimin statutor për t'u siguruar mbrojtje fëmijëve dhe kishin në dispozicion të tyre një sërë kompetencash për të bërë një gjë të tillë, duke përfshirë edhe zhvendosjen e fëmijëve nga vendbanimi i tyre. Megjithatë fëmijët u dërguan në kujdestari mënjëherë me këmbënguljen e nënës në një datë shumë të largët.

Gjatë periudhës së ndërhyrjes prej katër vitesh e gjysëm ata i ishin nënshtruar "eksperiencave të frikshme" në banesën e tyre, siç deklaroi konsulenti psikiatër që shqyrtoi rastin e tyre. Bordi i Kompensimit ndaj Dëmeve Penale i Mbretërisë së Bashkuar kishte konstatuar gjithashtu se fëmijët i ishin nënshtruar një indiferencë të tmerrshme për një periudhë të gjatë kohore dhe kishin pësuar dëme fizike dhe psikologjike që mund t'i atribuohen drejtpërdrejtë krimit të dhunës.

Ndërsa Gjykata Evropiane njohu vështirësitë dhe vendimet përgjegjëse me të cilat përballen shërbimet sociale si dhe parimin e rëndësishëm të respektimit dhe ruajtjes së jetës familjare, ajo konstatoi se çështja në fjalë nuk linte dyshime mbi dështimin e sistemit për të siguruar mbrojtje të fëmijëve që kishin bërë ankimin kundrejt indiferencës e dhunës së rëndë të ushtruar për një kohë të gjatë⁸³.

83. *Z dhe të tjerë kundër Mbretërisë së Bashkuar*, gjykimi i 10 Majit 2001.

Përgjigja ndaj akuzave për keqtrajtim

Ndalimi i torturës kërkon një standart të lartë vigjilence nga ana e autoriteteve gjyqësore dhe i ekspozon vetë këto autoritete ndaj rrezikut që mund të çojë në shkelje të Nenit 3, si dhe ndaj krijimit të mundësisë së shkeljeve të veçanta të shkaktuara nga vetë veprimet e tyre.

Në vijim të këtij detyrimi *prima facie*, që bie mbi vetë autoritetet gjyqësore për të mos mbajtur ndonjë qëndrim të ndaluar, si për shembull me imponimin e një dënimi të paligjshëm, ekziston edhe një detyrim primar që ato të hetojnë mbi akuzat për keqtrajtim të Nenit 3. Duke qenë se shkeljet e këtij neni përbëjnë çënim të rëndë të garantimit të të drejtave themelore bazë të njeriut, hetimet mbi akuzat duhet që të kryhen me një standart të lartë – hetimet duhet të jenë të tërësishme, efektive dhe të mundësojnë që të identifikohen shkelësit e mundshëm të ligjit dhe që të jepet dënimi i tyre përkatës.

Me qëllim që kjo detyrë të kryhet siç duhet, autoritetet gjyqësore duhet të jenë në gjendje që të identifikojnë dhe të analizojnë me korrektësi faktet kur një sjellje e caktuar shkel ndalimin që parashikohet në Nenin 3, dhe të mund të japin shpagimin e duhur kur është hasur një shkelje e këtij neni.

Dështimi në përgjegjshmërinë ndaj akuzave për shkelje nga ana e autoriteteve gjyqësore në mënyrën e duhur në vetvete mund të shkaktojë një shkelje të veçantë e të dallueshme të Nenit 3. Kjo mund të shkaktohet pasi mund të mos jenë përmbushur aspektet procedurale të Nenit 3, ose pasi veprimet ose dështimi për të vepruar nga ana e autoriteteve gjyqësore kanë shkaktuar në vetvete një ankth të madh tek ata që kërkojnë ndihmë.

Autoritetet gjyqësore duhet të kenë në dispozicion mjetet për të ofruar e vënë në fuqi sigurimin e mbrojtjes për personat që i nënshtrohen një qëndrimi të ndaluar.

Kjo nënkupton që sistemi ligjor duhet të strukturohet e vënë në përdorim në mënyrën e përshtatshme për të siguruar mbrojtje efektive. Boshllëqet në sistemin ligjor do t'i lënë autoritetet gjyqësore të ekspozuara ndaj shkeljeve të mundshme të Nenit 3.

Hetimi për akuzat mbi ushtrimin e torturës

Standarti që ka miratuar Gjykata në vlerësimin e provave mbi shkeljet e Nenit 3 është që ato të jenë “përtej dyshimit të arsyeshëm”. Prova të tilla mund të vijojnë nga bashkë-ekzistenca e ndërhyrjeve mjaftueshmërisht të forta, të qarta e të përputhshme, ose nga prezumimet e ngjashme e të pamohueshme të fakteve⁸⁴.

Kur autoritetet vendase ngarkohen me detyrën e hetimit mbi incidentet e pretenduara të ushtrimit të torturës ose trajtimit çnjerëzor, barra e provës zakonisht do të varet nga fakti nëse hetimi bëhet brenda sferës penale, apo në kontekstin civil.

Megjithatë, ka aspekte të barrës së provës që duhen zbatuar nga autoritetet vendase në hetimet e tyre nëse duhet t’u përmbahen kushteve të Nenit 3.

Për shembull, Gjykata ka bërë të qartë se kur një individ që arrestohet nga policia, i cili gëzon shëndet të mirë, konstatohet se është dëmtuar në kohën e lirim, barra i takon autoriteteve për të siguruar një shpjegim të besueshëm në lidhje me shkaktimin e dëmit⁸⁵.

Në kontekstin e një vendi të dhënë, kërkohet që autoritetet hetuese të kryejnë hetimin dhe kërkimet e tyre në bazë të faktit që nëse viktimat japin prova *prima facie* se janë u janë shkaktuar dëme fizike në kohën e lirim nga arrestimi, megjithëse kanë gëzuar shëndet të plotë në

kohën kur janë vënë në masën e arrestit, barra i takon autoriteteve që janë përgjegjëse për masën e ndalimit që të japin një shpjegim të besueshëm sesi janë shkaktuar këto dëme fizike.

Përsa i përket hetimit, duke u bazuar në Nenin 2, hetimi mbi akuzën e ushtrimit të torturës apo trajtimit çnjerëzor duhet të mundësojë që të çojë në identifikimin dhe ndëshkimin e personave përgjegjës. Në të kundërt, ndalimi i përgjithshëm ligjor mbi torturën dhe trajtimin apo dënimin çnjerëzor dhe poshtëruës do të bëhet joefikas në praktikë, pavarësisht nga rëndësia e vetë themelore, e do të mundësojë që me raste, agjentët e Shtetit të abuzojnë me të drejtat e personave që janë nën kontrollin e tyre duke i akuzuar pa shkak.

Këto hetimi duhet të jenë mjaft të tërësishme dhe efektive për të përmbushur kushtet e sipërpërmenduar të Nenit 3. Gjyqtarët dhe mbikqyrësit e hetimeve të tilla duhet të jenë veçanërisht vigjilent në lidhje me gabimet që mund të kryhen në procesin e hetimit, gjë që Komisioni dhe Gjykata kanë konstatuar se kanë ekzistuar në sisteme të tjera. Personat që merren me shqyrtimin e hetimeve duhet të sigurojnë që:

- Prokurorët publikë ose nëpunësit hetues nuk do të përjashtojnë, ose nuk do të pengohen të marrin në pyetje apo të marrin deklaratat nga anëtarët e forcave të sigurimit ose të policisë në lidhje me akuzat për keqtrajtim.
- Prokurorët publikë, ose nëpunësit hetues të ndërmarrin hapat e duhur për të verifikuar materialet e dokumentuara që mund të

84. *Irlanda*, paragrafi 161.

85. *Tomasi kundër Francës* gjykimi i 27 Gushtit 1992, Seria A nr. 241-A, pp. 40-41, 108-111; *Ribitsch kundër Austrisë* gjykimi i 4 Dhjetorit 1995, Raporte 1996, faqja 26, 34; *Aksoy kundër Turqisë* gjykimi i 18 Dhjetorit 1996, faqja 17, 61.

zbulojnë të vërtetën, ose pretendimet për keqtrajtim, për shembull, regjistrimet gjatë ndalimit, ose të hetojnë mbi ndonjë kundërshtim ose mospërputhje apo boshllëk në informacionin e dhënë nga policia apo forcat e sigurimit.

- Prokurorët të ndërmarrin hapa për të kërkuar prova të pavarura mbështetëse, duke përfshirë provat e dhëna në lidhje me akuzat për ushtrim torture. Në çështjen e *Aydin kundër Turqisë*, megjithëse kërkuesja kishte parashtruar ankimin se ishte përdhunuar gjatë ndalimit të saj, prokurori publik dështoi në ndërmarrjen e kontrollit të duhur mjekësor, duke e dërguar viktimën që të bënte testin mbi virgjërinë e saj, në vend të një testi për të përcaktuar provat e ushtrimit të dhunës seksuale.
- Prokurorët të mos lejojnë krijimin e vonesave përpara se të kërkojnë provat ose deklaratat nga kërkuesit apo dëshmitarët.
- Prokurorët të reagojnë menjëherë ndaj shenjave të dukshme të keqtrajtimit ose ankesave mbi keqtrajtim. Në *Aksoy kundër Turqisë*, megjithëse Prokurori Publik mund të ketë parë dëmet e mëdha fizike të shkaktuara mbi kërkuesin, nuk reagoi ndaj një keqtrajtimit të tillë. Situata të ngjashme u hasën në çështjet e Tekin dhe Akkoç.
- Prokurorët publikë të ndjekin hetimet kundër shkelësve të ligjit që janë agjentë të Shtetit në mënyrën e duhur dhe aktive. Në disa raste, në vend që të ndjekin personat që

kanë ushtruar torturë, prokurorët publikë kanë zgjedhur që të akuzojnë viktimën e pretenduar të ushtrimit të dhunës. Për shembull, në *Ilhan kundër Turqisë*, ku kërkuesi ishte dëmtuar fizikisht gjatë arrestimit, ai u procedua sepse nuk kishte ndaluar me urdhërin e forcave të sigurimit, ndërsa nuk u ndërmor asnjë masë ndaj forcave të sigurimit që e keqtrajtuan atë.

- Prokurorët publikë të mos bëjnë diferencime ose të shfaqin qëndrime të kufizuara ndaj anëtarëve të ushtruesve të ligjit ose forcave të sigurimit me tendencën për të injoruar, ose mos marrë në konsideratë akuzat mbi keqtrajtimet e kryera nga ata. Në veçanti, prokurorët publikë nuk duhet të bëjnë hamendësime se agjentët e Shtetit kanë të drejtë, dhe se çfarëdo shenje keqtrajtimit është si rezultat i veprimeve të ligjshme, ose që është ushtruar për shkak të sjelljes së personit që ka parashtruar ankesën. Kjo ndodh shpesh kur bëhen akuza për ushtrim torture⁸⁶.

Një fushë tjetër ku hetimi mbi standartet e zbatuara në shqyrtimin e një çështjeje duhet të jetë i një shkalle të lartë është fusha e ekzaminimeve mjekësore dhe ligjore. Duke qënë se nxjerrja e raporteve të besueshme mjekësore mund të përbëjë faktorin vendimtar midis dy historive të ndryshme mbi një çështje të dhënë, është e rëndësishme që prova të mos jetë vetëm e disponueshme, por gjithashtu e pavarur dhe e plotë. Gjykata ka konstatuar më parë se ka pasur

86. Gjykimi në *Aydin kundër Turqisë*, op. cit., paragrafi 106; *Aksoy kundër Turqisë*, Raporti i Komisionit, op. cit., paragrafi 189; *Cakici kundër Turqisë*, Raporti i Komisionit, paragrafi 284.

probleme me natyrën e papërshtatshme të të drejtave procedurale të Nenit 3 në çështjet ku ka pasur

- ekzaminime të pamjaftueshme mjekësore ligjore të të ndaluarve duke përfshirë mungesë të ekzaminimeve që duhen kryer nga profesionistë të kualifikuar në fushën e mjekësisë⁸⁷.
- Vënie në dispozicion e raporteve të shkurttra e të padetajuara mjekësore e certifikatave që nuk përfshijnë një përshkrim të akuzave të kërkuarit, ose ndonjë konkluzion.
- Praktika të dorëzimit të raporteve të hapura në duart e policisë.
- Ekzaminimet të pamjaftueshmemjeko-ligjore të personave të vdekur, duke përfshirë raporte që nuk përfshijnë përshkrime të plotë të dëmeve të shkaktuara.
- Dështime për të siguruar bërjen e fotografive ose të analizave të shenjave që gjenden mbi trupin e viktimës, ose të ekzaminimeve të kryera nga doktorë me ekspertizë të pamjaftueshme.

Është gjithashtu thelbësor fakti që nuk është ushtruar ndonjë ndalim ligjor në rrugën e juridiksionit të prokurorëve publikë për të ndjekur penalisht kategori të caktuara të shkeljeve të kryera nga nëpunësit e Shtetit, si për shembull ndaj kompromisit të pavarësisë së prokurorit në marrjen e vendimit të tij apo të saj për të ndjekur ligjërisht personat që kanë ushtruar torturë.

Një aspekt tjetër problematik i hetimeve mund të jetë mungesa e aksesit të kërkuarit

ose të afërmve të viktimave të pretenduara në strukturat e shtetit, duke përfshirë dështimin për të dhënë informacion si, progresi i ndonjë procedimi ose rezultatet e hetimeve; dhe një mungesë të informacionit ose vonesë në dhënien e informacionit që duhet t'u çohet të afërmve të personave të përfshirë në incident.

Të gjitha gabimet e mësipërme do të shërbejnë vetëm për të rënduar ekzistencën e shkeljeve nëse ka pretendime për abuzim të përhapur⁸⁸. Implikimet e tyre diskutohen më poshtë.

Rezultatet e hetimeve të asuksesshme

Kur akuzat nuk i nënshtrohen hetimit ashtu siç duhet ose hetimit të vazhdueshëm, autoritetet e zbatimit të ligjit ndeshen me rrezikun e hedhjes së bazave për një cikël akuzash ndaj personave që kanë ushtruar trajtim çnjerëzor. Kur ekzistojnë akuza të tilla, mund të thuhet se ekziston një praktikë administrative mbi politikën e toletancës ndaj shkeljeve të Nenit 3.

Në fillim, në një sërë çështjesh nga Irlanda Veriore në vitet 1970-ë, individët kishin pretenduar se ata nuk ishin vetëm viktimë të akteve individuale të torturës, por se ishin viktimë edhe të një praktike që përbën shkelje të Konventës⁸⁹.

Elementët që përbëjnë një praktikë janë *përsëritja e akteve dhe toleranca zyrtare*. Përsëritja e akteve nënkupton një numër të konsiderueshëm aktesh që janë shprehje e një situatë të

87. *Akçoç kundër Turqisë*, Raporti i Komisionit, op. cit., Gjykimi në *Aydın kundër Turqisë*, op. cit., paragrafi 107.

88. *Labita kundër Italisë*, Aplik. Nr. 26772/95, 121, KEDNJ 2000-IV; *Dikme kundër Turqisë*, Aplik. Nr. 20869/92, 11 Korrik 2000.

89. *Donnelly dhe të tjerë kundër Mbretërisë së Bashkuar*, 4 DR 4.

përgjithshme. Toleranca zyrtare nënkupton që, megjithëse aktet mund të jenë jo ligjore në mënyrë të dukshme, ato tolerohen në kuptimin që superiorët e atyre që janë përgjegjës për këto akte, megjithëse janë në dijeni të tyre, nuk marrin masa për t'i ndëshkuar ata, ose për të parandaluar përsëritjen e tyre; ose që një autoritet i lartë në lidhje me një numër akuzash tregon indiferencë, duke refuzuar kryerjen e ndonjë hetimi të duhur mbi vërtetësinë ose fallsitetin e tyre; ose që në ndjekjet ligjore gjyqësore mohohet një proces i drejtë gjyqësor për ankime të këtij lloji⁹⁰.

Kështu, koncepti i tolerancës zyrtare reflekton shumë më tepër se mbështetjen zyrtare në një praktike të caktuar. Në fakt ky koncept përfshin qëndrimin e autoriteteve në reagimin ndaj ekzistencës së një praktike, apo ndaj provës se ekziston një praktikë e tillë. Në këtë kuadër, çështja e tolerancës zyrtare fokusohet në veprimet e ndërmarra në emër të autoriteteve për t'i dhënë fund përsëritjes së akteve të tilla, dhe në efikasitetin e këtyre masave për të arritur këtë synim.

Komisioni ka vendosur që

Një praktikë administrative mund të ekzistojë në mungesë ose edhe në kundërshtim me ndonjë legjislacion specifik... çështja për të cilën duhet marrë vendim ka lidhje me faktin nëse kanë qenë apo jo efektive autoritetet e larta për t'i dhënë fund përsëritjes së akteve⁹¹.

Përgjegjësia në bazë të Konventës për të siguruar që të mos çenohet Konventa nga agjentët e Shtetit nënkupton që masat e marra

nga autoritetet për të parandaluar përsëritjen e akteve nuk mund të konsiderohet si mbrojtje ndaj ekzistencës së tolerancës zyrtare. Në këtë pikë, qeveritë duhet të jenë në gjendje jo vetëm që të tregojnë shembuj të ndjekjeve sporadike ligjore (veçanërisht përsa i përket vetëm atyre që kanë marrë një nivel të lartë të vëmendjes nga publiku dhe media), por për të treguar se bëhen rregullisht hetime dhe ndjekje ligjore ndaj shkelësve të akuzuar të ligjit.

Ajo vijon duke vënë në dukje se vetëm kompensimi, në mungesë së marrjes së masave kundër shkelësve të ligjit në kundërshtim me Konventën, në fakt do të lejojë që një shtet, për shembull në rastin e torturës, të paguajë për të drejtën kundër torturës.

Dështimi për të kryer hetime të suksesshme jo vetëm që çënon aspektet proceduriale, por gjithashtu edhe impaktin e një sistemi jo-përgjegjës duke lënë shkas për krijimin e problemeve shqetësuese për anëtarët e familjes së personit përkatës: përsëri në çështjen *Kurt Gjykata* konstatoi se kërkuesi kishte pësuar shkelje sipas Nenit 3 duke pasur parasysh rrethanat specifike të çështjes. Ajo iu referua veçanërisht faktit se kërkuesja ishte e ëma e viktimës së një shkeljeje të rëndë të të drejtave të njeriut dhe vetë ishte viktimë e indiferencës së autoriteteve ndaj ankthit dhe stresit të saj.

90. *Greek Case*, Raport, pp. 195-196.

91. Vendimi i 6 Dhjetorit 1983, 35 DR 143, 164.

Rekomandime

Në vijim të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut, ka një sërë standartesh të tjerë ndërkombëtarë të cilat duhen marrë në konsideratë nga autoritetet gjyqësore kur u drejtohen zbatimit të tërësishëm të garancive për të luftuar torturën. Ato përfshijnë:

- Rregullat Minimale të Standarteve të Kombeve të Bashkuara për Trajtimin e të Burgosurve e vitit 1957 dhe 1977;
- Rregullat Minimale të Standarteve të Këshillit të Evropës për Trajtimin e të Burgosurve, Rekomandimi Nr. R (73) 5 e Komitetit të Ministrave të Këshillit të Evropës;
- Rregullat Evropiane të Burgjeve, Rekomandimi Nr. R (87) 3 e Komitetit të Ministrave të Këshillit të Evropës;
- Deklarata e vitit 1979 mbi Policinë, Rezoluta 690 e Asamblesë Parlamentare të Këshillit të Evropës;
- Kodi i Sjelljes i Kombeve të Bashkuara i 1979-ës për nëpunësit e zbatimit të ligjit;
- Organi i Parimeve i 1988-ës i Kombeve të Bashkuara për Mbrojtjen e të gjithë Personave në bazë të Çdo Forme të Ndalimit ose Burgimit;
- Rregullat për Mbrojtjen e të Miturve që i është Hequr Liria e Kombeve të Bashkuara të 1990-ës;

- Rregullat Standarte Minimale të Kombeve të Bashkuara të 1985-ës për Ushtrimin e Drejtësisë për të Miturit ("Rregullat e Pekinit").

Bashkëpunimi me KPT-në dhe analiza mbi rekomandimet e tyre

Këshilli i Evropës gjithmonë kabërë miratime në Konventën Evropiane për Parandalimin e Torturës dhe Trajtimin apo Dënimit Çnjerëzor e Poshtëruar në 1994. Të gjitha shtetet anëtare të Këshillit e kanë ratifikuar këtë konventë⁹².

Në bazë të konventës u krijua një komitet i përbërë nga një numër ekspertësh të pavaruar e të paanshëm ("KPT-ja") sa numri i Shteteve Palë, me profesione të ndryshme për të kryer vizita periodike dhe *ad hoc* në çdo vend që i përket juridiksionit të një shteti kontraktues ku individëve të caktuar u është hequr liria nga një autoritet publik (si për shembull në burgje, polici apo rajone të xhandarmërisë, në spitale publike apo private që pranojnë pacientë të internuar, qendrat administrative të ndalimit për të huajt dhe ambientet disiplinore në zonat ushtarake). Në vende të tilla ekspertët kanë të drejtë që të komunikojnë lirshëm dhe pa praninë e dëshmitarëve me personat që u është hequr liria në bazë të modelit për vizitat

92. Përfshirja e vjetër, në kohën kur doli në shtyp (Korrik 2003), ishte Serbia dhe Mali i Zi, të cilat vetëm kohët e fundit janë bërë anëtare të Këshillit të Evropës.

e kryera nga Komiteti Ndërkombëtar i Kryqit të Kuq. Tipari thelbësor i konventës është parimi i bashkëpunimit midis KPT-ës dhe Shteteve Palë. Pasojat e detyrimit të një Shteti për të bashkëpunuar përbëjnë konfidencialitetin e të tërë procedurës. Raporti mbi vizitën dhe rekomandimet e detajuara të dërguara Qeverisë janë konfidenciale derisa Qeveria vendos që t'i botojë ato.

Protokolli i parë i modifikuar i Konventës e bën atë të hapur për vendet jo-anëtare të Këshillit të Evropës të cilët Komiteti i Ministrave i fton që të bëhen pjesë.

KPT-ja në çdo vizitë që kryen harton rekomandime mbi mënyrat e përmirësimit të garancive (ligjore apo praktike). Ashtu siç është parashtruar sa më sipër, individët të cilëve u është hequr liria janë veçanërisht të ndjeshëm ndaj ushtrimit të mundshëm të torturës kundrejt tyre ose të trajtimit çnjerëzor. KPT-ja mund të jetë gjithashtu pjesë e një modeli të përgjithshëm në të cilën vetë kushtet e ndalimit mund të jenë shumë të dëmshme për shëndetin mendor dhe fizik të të ndaluarve dhe mund të çojë në keqtrajtim ose edhe ushtrim torture.

Të gjitha autoritetet që merren me të burgosurit duhet t'i kushtojnë vëmendje rekomandimeve të bëra nga KPT-ja për mënyrat sesi mund të përmirësohen kushtet dhe garancitë.

Për shembull, kur ka probleme të mbingarkimit të burgjeve që rezultojnë në kushte të keqja të burgimit, shpesh kjo gjë kufizohet

pjesërisht nga ligjet dhe praktikrat që lejojnë burgimin në pritje të gjykimit për kohë të gjatë që nuk justifikohet me rrezikun e arratisjes ose atë të marrëveshjes që mund të bëhet me dëshmitarët për të minuar procesin gjyqësor. Kur ligje dhe praktika të tilla ende ekzistojnë, ato duhet të përshtaten për të parandaluar situatat e mbingarkesës në burgje. Një problem i veçantë në këtë kuadër është gjendja e fëmijëve që mbahen në paraburgim duke qënë se fëmijët janë më të ndjeshëm ndaj keqtrajtimit.

KPT-ja ka vërejtur gjithashtu në raportet e mëparshme se rrethanat mbizotëruese ekonomike mund të bëjnë të vështirë përmirësimin me të gjitha kërkesat e Komitetit, pavarësisht nga vullneti i mirë i autoriteteve në fjalë. Kështu ky komitet ka filluar të reflektojë mbi faktin nëse duhet ndërmarrë ndonjë masë më praktike në lidhje me zbatimin e rekomandimeve dhe nëse duhet sygjeruar se, në raste specifike, masat e marra që kanë pasur si qëllim të ndihmonin shtetet të zbatonin rekomandimet e Komitetit, të mund të kontribuojnë për të zgjidhur këtë problem.

Mjekët ligjorë

KPT-ja ka parashtruar në një deklaratë publike se nëse nuk përmirësohen kushtet e pavarësisë e të kualifikimit të specializuar si dhe një mandat afatgjatë në lidhje me doktorët që merren me mjekësinë ligjore, atëherë sistemi do

të krijojë efektin negativ duke bërë më të vështirë luftën kundër torturës dhe keqtrajtimit⁹³.

Si rrjedhim, krijimi i një institucioni të pavarur në çdo sistem ligjor është i një rëndësie thelbësore, i një sistemi të pajisur me mjekë ligjore të specializuar dhe me mandat afatgjatë që do të veprojnë si garanci kundrejt atyre që do të kërkojnë të ushtrojnë torturë dhe trajtim çnjerëzor.

Në vijim të nevojës për mjekë ligjorë që do të shërbejnë si mjet për të hetuar mbi të gjitha akuzat për ushtrim torture, është e rëndësishme që mjekësia ligjore të përdoret edhe në luftën kundër krimit. Mjaft shpesh ndodh që trajtimi çnjerëzor apo tortura ushtrohen për të marrë një rrëfim ose informacion me pretendimin për të ndihmuar në zgjidhjen e krimit.

Kur ekzistojnë burime të reja të mjekësisë ligjore që do të ndihmojnë në luftën kundër krimit, atëherë presioni për të nxjerrë informacion me anë të trajtimit çnjerëzor është edhe më i madh.

Përveç sa më sipër, është edhe kërkesa që të gjithë gjyqtarët dhe prokurorët të jenë tërësisht jo tolerant ndaj përdorimit të çfarëdolloj forme të trajtimit çnjerëzor për të nxjerrë informacion nga një i burgosur apo i dyshuar. Informacioni që përftohet me këto metoda duhet të konsiderohet automatikisht si provë e papranueshme dhe nuk duhet pranuar. I duhet kushtuar një vëmendje e veçantë pabesueshmërisë së informacionit të marrë në rrethana të tilla kur është ushtruar trajtim çnjerëzor apo torturë.

Në këtë kuadër lind një problem i veçantë

kur një prokuror publik njoftohet nga një i burgosur se kundrejt tij apo saj është ushtruar trajtim i paligjshëm, por që ai nuk shfaq interes në çështjen në fjalë. Duhet të bëhen përpjekje për të parandaluar çdo lloj tendence për të kërkuar më shumë mbrojtjen e policisë sesa marrjen nën shqyrtim të çështjes në mënyrë objektive.

Fakti nëse një anëtar familjeje është viktimë e një shkeljeje procedurale të Nenit 3 si rezultat i pasivitetit të autoriteteve gjyqësore do të varet nga ekzistenca e faktorëve të veçantë që i jep vuajtjes së kërkuesit një dimension dhe karakter të dallueshëm nga stresi emocional që mund të konsiderohet se shkaktohet në mënyrë të pashmangshme ndaj familjarëve të një viktime të një shkeljeje të rëndë të të drejtave të njeriut.

Në këtë kuadër është e një rëndësie të madhe fakti që të ekzistojë një sistem i pavarur nëpërmjet kontrolleve mjekësore të personave në lirim me kusht. Komiteti Evropian për Parandalimin e Torturës (KEPT) ka theksuar gjithashtu se kontrollet e duhura mjekësore përbëjnë një garanci thelbësore kundrejt keqtrajtimit të personave të burgosur.

Kontrolle të tilla duhet të kryhen nga një doktor i specializuar specifikisht në fushë pa praninë e ndonjë polici dhe, raporti i kontrollit mjekësor duhet të përfshijë jo vetëm detajet mbi ndonjë dëm fizik të konstatuar, por duhet të jepen edhe shpjegime të marra nga pacienti mbi mënyrën sesi u shkaktuan dëmet si dhe opinioni i doktorit mbi faktin nëse dëmet e shkaktuara përputhen me shpjegimet e dhëna për to.

93. Deklarata publike e KTP-së mbi Turqinë, 1996.

Praktikat e ndalimit dhe kontrollet kolektive të dhëna në çështjen në fjalë theksojnë efikasitetin dhe besueshmërinë e kësaj garancie. Si Komisioni i mëparshëm, ashtu edhe Gjykata e kanë mbështetur këtë pozicion⁹⁴.

Sjellja e forcave të zbatimit të ligjit

Shumica e çështjeve në fakt në lidhje me keqtrajtimin ndodhin gjatë mbajtjes në ndalim në ambientet e rajoneve të policisë gjatë orëve të para të arrestimit kur nuk lejohen akseset për një avokat ose doktor ose asnjë kontakt me familjen e personit të ndaluar. Synimi në përgjithësi i një trajtimi të tillë është që të nxirret një rrëfim nga i ndaluari.

Me qëllim që të luftohet kjo gjë autoritetet gjyqësore duhet të bëjnë të gjithë përpjekjet për të siguruar që të drejtat e të ndaluarve edhe të mbrohen me ligj, edhe të zbatohen në praktikë. Të drejta të tilla përfshijnë të drejta procedurale si për shembull regjistrimi i duhur i të ndaluarve, ku të tregohet se kur u ndalua personi, nga kush, ku duhet të mbahet dhe çdo lëvizje apo transferim i këtij personi.

Garanci të tjera përfshijnë aksesin për një avokat dhe doktor në fazat e hershme të ndalimit. Të gjitha ndalimet duhet t'i nënshtrohen gjithashtu ligjit e duhet të rishqyrtohen nga një nëpunës i specializuar gjyqësor.

Të gjitha masat, si legjislative, administrative, gjyqësore apo të tjera të ndërmarra për të parandaluar torturën dhe keqtrajtimin duhet të

merren e zbatohen nga autoritetet gjyqësore. Këto masa përfshijnë respektimin për të drejtën për liri dhe siguri dhe të drejtën për një proces të drejtë gjyqësor, rishqyrimin e rregullave për marrjen në pyetje, legjislacionin që tregon se provat e marra nëpërmjet ushtrimit të torturës duke përfshirë edhe nxjerrjen e një rrëfimi përjashtohen nga procedimet gjyqësore, inspektimet e përhershme e të pavarura të të gjitha vendeve të ndalimit, respektimin për parimin e *non-refoulement*, organizimin e informacionit mbi parandalimin e torturës si dhe trainimin, veçanërisht për prokurorët dhe gjyqtarët, zbatuesit e ligjit, forcat e policisë dhe të ushtrisë dhe personelin mjekësor.

Është thelbësore vënia e një regjimi të rreptë kontrolli gjatë kësaj periudhe të rëndësishme për të siguruar që garancitë kundër ushtrimit të torturës të jenë sa më efikase që të jetë e mundur.

Së fundi, ekziston edhe dekurajimi përsa i përket besueshmërisë së rrëfimit të marrë si lloj prove, kështu që zbatuesit e ligjit nuk do të tundojnë që të kërkojnë të nxjerrin rrëfimet duke përdorur ushtrimin e pavend të forcës.

Situatat e tensionit dhe konfliktit

Ndërsa duhet pranuar se ndalimi i torturës është absolut, problemet në lidhje me sigurinë shpesh lindin për të justifikuar praktikat më të dobta të keqtrajtimin që është i gjithëpërhapur.

Gjithashtu duhet të parandalohet çfarëdolloj përpjekjeje për të forcuar mbrojtjen kundrejt ushtrimit të torturës në sfondin e konfliktit.

94. *Aydin kundër Turqisë*, gjykimi i 10 Tetorit 2000.

Është e nevojshme që organet e hetimit dhe ato gjyqësore të respektojnë natyrën absolute të garancisë kundër torturës dhe të sigurojnë gjatë ushtrimit të detyrës së tyre që në kohë konflikti të mos tolerohet tundimi për të justifikuar nxjerrjen e një informacioni të duhur me anë të sjelljes së ndaluar siç është keqtrajtimi. Duhet që të bëhen po të njëjtat përpjekje për të siguruar që kur ndodhin incidente të ushtrimit të torturës ose të trajtimit çnjerëzor në kohë konflikti, personat që janë përgjegjës të japin llogari për veprimet e tyre.

Grupet e ekspozuara ndaj rrezikut

Autoritetet gjyqësore dhe ato hetimore duhet të jenë veçanërisht të ndjeshëm ndaj faktit që ka disa grupe që janë shpesh të ekspozuar ndaj rrezikut të keqtrajtimit ose të ushtrimit të torturës. Kjo ndodh shpesh për anëtarët që i përkasin pakicave – si dhe refugjatëve dhe të huajve të tjerë.

Një grup i dytë në rrezik përbëhet nga persona që përdorin lirinë e tyre të shprehjes, shoqërimin dhe mbledhjes (kundërshtarët politikë, gazetarët, mbrojtësit e të drejtave të njeriut) si dhe avokatët që ankohen për trajtimet e shkaktuara klientëve të tyre. Megjithatë, ndërsa anëtarët që i përkasin këtij grupi të fundit ndonjëherë mund t'a parashtrojnë çështjen e tyre duke tërhequr vëmendjen ndërkombëtare, viktimat që zakonisht i nënshtrohen keqtrajtimit si për shembull rrahjes – që thuhet se praktikohet

gjërësisht – shpesh as nuk guxojnë të ankohen.

Hetimet dhe ndjekja ligjore

Kurdo që ekzistojnë motive të arsyeshme për të besuar se është kryer një akt torture, përfshirja në hetime të menjëhershme e të paanshme, ndjekja ligjore e shkelësit të ligjit dhe (nëse shpallet fajtor) imponimi i ndëshkimit përkatës janë thelbësore për të përmbushur detyrimet sipas Neneve 1, 3 dhe 13 dhe për të krijuar një mekanizëm parandalues kundrejt atyre që veprojnë në të kundërt të sa më sipër e që pranojnë qëndrime të ndaluara (lejimi i keqtrajtimit, etj).

Dëmshpërblimi

Viktimave duhet t'u sigurohet dëmshpërblim i menjëhershëm duke përfshirë edhe rehabilitimin e tyre. Ky detyrim ekziston shprehimisht në Konventën kundër Torturës së Kombeve të Bashkuara në të cilën janë pranuar gjithashtu shumica e vendeve të Këshillit të Evropës.

